

Квіз, квэст, крэатыў!

Ад заходу сонца і да раніцы, — у ноч з 22-га на 23-е мая, — беларускія музейныя работнікі сустрэнуцца са сваімі самымі адданымі наведвальнікамі. Традыцыйная Ноч музеяў на Беларусі расшыфруе той таямнічы шэраг сюрпрызаў на розны густ, які чакае гледача ў падарожжы па начной Музейнай Краіне. Як па Млечным Шляху...

ст. 2

Інтэрв'ю ў нумар

ПРАЦА ДЗЕЛЯ ТВОРЧАСЦІ

**Рэктар БДУКМ
Наталля Карчэўская
распавяла "К" пра тое,
якім быў для студэнтаў
навучальны год ды
і пра многае іншае.**

ст. 3

Соцыум

ПАЛАНЕЧКА. АДРАДЖЭННЕ

**Славуты палац
Радзівілаў нарэшце
займеў гаспадара.
Аб тым, што
адбываецца
з сядзібай зараз,
і пра яго
будучыню на**

ст. 5

Дакументы эпохі

ЯК ФЕНІКС З ПОПЕЛУ...

**"К" знаёміць чытачоў
з лёсам чэкіста-
будаўніка Валянціна
Несцерава,
які адбудоўваў Мінск
пасля вайны.**

ст. 14 — 15

Праца дзеля творчасці, або У чым заключаецца прынцып “залатой сярэдзіны”?

Набліжаецца да завяршэння чарговы навучальны год. Якім ён быў для студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, ці плануецца тут адкрываць новы спецыяльнасці і якім чынам цяпер працуе наш спартыўна-культурны цэнтр — пра усё гэта ды пра многае іншае “К” пагутарыла з рэктарам БДУКМ Наталляй КАРЧЭУСКОЙ.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

— Наталля Уладзіміраўна, перш за ўсё дазвольце павіншаваць вас і ўсіх супрацоўнікаў БДУКМ з завяршэннем гэтага навучальнага года. І пачаць нашу гутарку з выпускнікоў. Ці ўсе з іх будуць размеркаваны па сваіх працоўных месцах, згодна з іх жаданнямі ці жаданнямі работадаўцаў?

— Дзякую за віншаванне! Так, размеркаванне мы ўжо правялі, і бачым, што нашы выпускнікі, як і раней, запатрабаваны ў многіх установах культуры Беларусі. Напрыклад, ёсць спецыяльнасці, дзе на кожнага выпускніка было па 7 — 9 заявак ад работадаўцаў. Так што, на жаль, не ўсе работадаўцы засталіся задаволеныя сёлетнім размеркаваннем. Справа ў тым, што многія з іх успамінаюць пра тое, што хацелі б атрымаць нашага выпускніка, толькі ў перыяд размеркавання, а гэта, пагадзіцеся, трэба планаваць за гадзі. Але ж, як бачна, за нашых выпускнікоў змагаюцца і гэта не можа не радаваць.

— А на якіх выпускнікоў сёлета быў найбольшы попыт ад работадаўцаў?

— Гэта, у першую чаргу, выпускнікі факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый. Таксама вельмі шмат заявак на спецыялістаў па спецыяльнасці “Харавая музыка” (акадэмічная і народная), на рэжысёраў масавых святаў, харэографію. Увогуле, высокі попыт на нашых выпускнікоў мы бачылі сёлета літаральна на ўсіх спецыяльнасцях.

— А ці многія з вашых выпускнікоў паедуць у рэгіёны Беларусі? Часта там бываюць, і ведаюць, што заяўкі ад раённых аддзелаў культуры на тых ці іншых спецыялістаў БДУКМ не заўсёды задавальваюць у поўнай меры.

— Канечне, нашы выпускнікі едуць у рэгіёны. Увогуле, гэта міф, што ўсе маладыя спецыялісты хочуць застацца ў Мінску. Зразумела, вялікі працэнт нашых выпускнікоў размяркоўваецца ў сталіцу, дзе шмат буйных устаноў культуры (тая ж Нацыянальная бібліятэка Беларусі, шматлікія тэатры), але многія едуць у вобласці. Усе мэтавікі едуць у той раён, ад якога іх накіроўвалі на навучанне. Бывае, што маладыя людзі спецыяльна прасяць накіраваць іх у рэгіёны, каб рэалізаваць сябе напоўніцу менавіта там. Падобныя выпадкі, дарэчы, былі і сёлета.

— Але ж, не сакрэт, што многія з тых, хто прыязджае на працу

у рэгіёны, часта, адбыўшы ўстаноўленыя заканадаўствам час, з’язджаюць потым адтуль у пошуках лепшай долі. Якім чынам, на ваш погляд, можна паспрабаваць утрымаць маладога спецыяліста, скажам, у раённым Цэнтры культуры ці раённай бібліятэцы?

— Я заўсёды, асабліва калі працавала на пасадзе першага намесніка міністра культуры Беларусі, казала: падрыхтоўка спецыяліста — гэта не адно задача для той ці іншай ВНУ, а агульная работа ўсіх зацікаўленых асоб. Таму, напрыклад, тыя, хто займае кіраўнічыя пасады ў галіне культуры раёнаў, павінны ведаць загалды, якіх менавіта спецыялістаў яны жадаюць атрымаць (і падаваць заяўкі на іх у аўтаматычную сістэму замовы кадраў), памагчымаці адразу вырашаць жыллёвае пытанне, зацікаўліваць іх новымі творчымі праектамі, крэатыўнай дзейнасцю і гэтак далей. Тут няма адзіных падыходаў, таму што матывацыя ва ўсіх людзей розная. Да таго ж, я проста пераканана, што ў культуры ўсё ж такі працуюць людзі, якія гэтую справу любяць. І натуральна, любое раённае кіраўніцтва звычайна робіць усё магчымае, каб жыццё людзей, звязаных з культурай, было лепшым.

— Магчыма, дзеля таго, каб павялічыць колькасць тых выпускнікоў, што прыедуць пазнай у рэгіёны краіны, трэба, каб у ВНУ паступала больш тых ло-

— Давайце цяпер прайройдзем да сёлетняй уступнай кампаніі. Ці будучь тут нейкія змены, ці плануецца ўвядзенне новых спецыяльнасцяў?

— Не, сёлета ніякіх зменаў ва ўступнай кампаніі не плануецца, бо для таго, каб уводзіць новую спецыяльнасць, трэба вельмі шмат чаго загалды зрабіць: падрыхтаваць вучэбныя планы, знайсці патрэбных спецыялістаў і гэтак далей. Разам з тым, цяпер мы аднаўляем набор на спецыяльнасць “Камп’ютарная музыка”, якая зараз вельмі запат-

рытава і небудзь у замежныя краіны ў пошуку большага заробку?

— Як кажуць, ваўкоў баяцца — у лес не хадзіць. Таму — не, мы не баімся. Сапраўды, свет цяпер адкрыты, можна ехаць куды заўгодна, але ж я пераканана, што нашы выпускнікі, нашы спецыялісты працуюць ва ўстановах культуры не толькі дзеля грошай. Маладым людзям у першую чаргу хочацца правіць сябе, паказаць усё, чаго яны вартыя, рэалізаваць свой творчы патэнцыял. Інакш нашошта ўвогуле трэба было паступаць у нашу ВНУ?

— Вярнуся ўсё ж да тэмы новых спецыяльнасцяў. Магчыма, іх плануецца ўводзіць не ў гэтым новым навучальным годзе, а праз два, тры, чатыры гады? Якія тут у вас задумкі і планы?

— Так, у наступным, 2022-м годзе, мы сапраўды плануем пачаць падрыхтоўку па новых спецыяльнасцях, прычым па тых, па якіх набор у нашай краіне ніколі яшчэ не ажыццяўляўся, — для цыркавага мастацтва і бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці, звязанай з лічбавізацыяй і аналітыкай. Таму на сёння наша асноўная задача — падабраць выкладчыкаў. Як вы ведаеце, ёсць пэўныя патрабаванні да вышэйшай школы, натуральна, выкладаць павінны людзі, якія маюць ці вучоныя ступені, ці ганаровыя званні — народныя і заслужаныя артысты.

— Напрыканцы нашай размовы, хацеў бы таксама спытаць і пра новы спартыўна-культурны цэнтр, будаўніцтва якога доўжылася не адзін год і які цяпер рас-

чыніў свае дзверы перад наведвальнікамі. Як ён сёння працуе, што там адбываецца і ці ладзіцца ў СКЦ нейкія мерапрыемствы?

— Так, сапраўды, летась адкрыўся наш спартыўна-культурны цэнтр, якога мы так доўга чакалі. Можна сказаць, што сваёй спартыўнай і культурнай пляцоўкі мы не мелі 45 гадоў, ад пачатку стварэння нашай ВНУ. Прыходзілася арандаваць неабходныя плошчы ў іншых месцах Мінска. Таму мы вельмі рады, што маем цяпер такі сучасны Цэнтр. Там ёсць зала амаль на тысячу глядачоў са шматфункцыянай сцэнай-трансформерам, з выдатнымі гукамі і святлом. А яшчэ там ёсць арт-прастора, дзве трэнажорныя залы, бо мы надаем вялікую ўвагу і развіццю фізічнай культуры. Дарэчы, у Зімовай рэспубліканскай спартакіядзе “Культурная лыжня — 2021” наша каманда заняла 1-е месца. Цэнтр цяпер працуе, мы выкарыстоўваем яго магчымаці напоўніцу.

— Ці ладзіцца там ужо нейкія мерапрыемствы культурнай тэматыкі?

— Так, безумоўна, хоць мы, канечне, улічваем і сённяшняе неспрыяльнае эпідэміялагічнае становішча, якое склалася і ў краіне, і ў Мінску. Скажам, на сёння культурна-спартыўнага цэнтра мы, напрыклад, ладзілі фестываль студэнцкай творчасці. А цяпер менавіта там у нас праходзіць фестываль “Арт-мажор”, на якім універсітэцкія калектывы і кафедры паказваюць тое, чаго дасягнулі за год. Таксама ў нас запланавана правядзенне цэлага шэрагу канцэртаў. Акрамя таго, менавіта на сёння СКЦ адбудзецца паказ дзяржаўных экзаменаў. Увогуле, графік працы нашага новага цэнтра вельмі шчыльна распісаны, мы таксама рыхтуем там шэраг новых праектаў, якія адбудуцца ўвосень. Так што праца ідзе, можна сказаць, не спыняючыся.

— Магчыма, выступленне на падобнай пляцоўцы было б цікавым і калектывам з іншых ВНУ краіны, прычым, не толькі з Мінска, але і з рэгіёнаў Беларусі. Ці не плануецца супрацоўніцтва ў гэтым плане з рэгіянальнымі творчымі калектывамі?

— Мы так доўга чакалі адкрыцця гэтага спартыўна-культурнага цэнтра, што цяпер хочам, каб менавіта нашы навучэнцы — а ў нас, як вы ведаеце, вучацца студэнты з усіх рэгіёнаў краіны, — працавалі і займалі сэнсіўную пляцоўку цэнтра ўвесь час, цягам усёго навучальнага года. Як і ў любой творчай ВНУ краіны, у нас ва ўніверсітэце пераважае практыка-арыентаванае навучанне, таму сцэна для паказаў і дэманстрацый дасягненняў нашых студэнтаў для нас вельмі важная, і яна заўсёды будзе запатрабаваная. Разам з тым, мы, канечне, адкрыты для любых цікавых прапановаў. Напрыклад, не так даўно ў нас, ва ўніверсітэце, паказаў свой спектакль Магілёўскі тэатр лялек. Таму падобнага роду супрацоўніцтва, вядома ж, мае свае перспектывы, і, мяркуючы, абавязкова будзе працягвацца.

**Працоўныя будні
Беларускага дзяржаўнага
ўніверсітэта культуры
і мастацтваў: выпускныя экзамены,
прыём абітурыентаў і новыя магчымаці
для супрацоўніцтва**

дзеяў, якія маюць мэтавыя накіраванні. Ці ўсё ж, калі казаць пра такую творчую ўстанову адукцыі як БДУКМ, для вас гэта не выйсце?

— Мэтавы набор — дарэчы, падобны набор з усіх трох творчых ВНУ краіны ёсць толькі ў нашым універсітэце — мы ажыццяўляем адмыслова на конкурснай аснове. Справа ў тым, што нам вельмі хочацца, каб тыя, хто прыходзіць па мэтавым накіраванні, разумеюць, што без базавай падрыхтоўкі (напрыклад, без дыплама школы мастацтваў) ім будзе вельмі складана вучыцца ў нашым творчым універсітэце.

рабавана і карыстаецца папулярнасцю як у абітурыентаў, так і ў работадаўцаў. Бо, як я лічу, для ўсіх спецыяльнасцяў, па якіх мы выпускаем спецыялістаў, нам трэба знаходзіць баланс паміж жаданнямі абітурыентаў (і, натуральна, іх бацькоў) і работадаўцамі. Менавіта падобны прынцып “залатой сярэдзіны” заўжды забяспечыць запатрабаванасць нашых спецыялістаў у краіне.

— Але ж спецыяльнасць “Камп’ютарная музыка” цяпер запатрабавана не толькі ў Беларусі, але і за мяжой. Вы не бачыце, што атрымаўшы падобную запатрабаваную спецыяльнасць, маладыя людзі потым з’едуць ку-

16 мая адбылася першая анлайн-дыскусія з цыкла сусрэч, зладжаных беларускім камітэтам ІКАМОС і прымеркаваных да новага сезона конкурсу “Спадчына ў дзеянні”. Нагадаем, што ўпершыню гэты конкурс прайшоў пазалетась, да ўдзелу ў ім было пададзена каля ста заявак, і па выніках былі вызначаныя найлепшыя праекты ў галіне рэстаўрацыі, рэканструкцыі і рэвіталізацыі помнікаў гісторыі і культуры за 2014 — 2018 гады. Сёлета ж да разгляду будуць прынятыя праекты, рэалізаваныя ў 2018 — 2021 гадах. Паралельна з вызначэннем найлепшых практык працы з гісторыка-культурнай спадчынай, адбываецца асэнсаванне мінушчыны, сённяшняга стану і перспектывы развіцця гэтай важнай галіны.

Выгляд манастыра ў Пустынках у пачатку мінулага стагоддзя.

Вільнюсе, Маскве, Ленінградзе. Арганізоўвала такія камандзіроўкі кіраўніца хіміка-фізічнай лабараторыі майстэрняў Марыя Цейтліна, якая добра ведала рэстаўратораў з розных куткоў СССР. Калі Алега Халыку маладзейшыя калегі называлі бацькам беларускай рэстаўрацыі, то Марыю Цейтліну можна лічыць матульй гэтай галіны.

Юрый Малиноўскі падагаджаецца, што Алег Ха-

паста сорок гадоў праляжалі ў запасніках, але ледзь нарэшце вярнуліся ў Бялынічы і занялі сваё пачэснае месца ў новай экспазіцыі мясцовага краязнаўчага музея.

ПРАЦА ПРАЦЯГВАЕЦЦА

Сёння Уладзімір Ракіцкі і Юрый Малиноўскі займаюцца аднаўленнем фрэсак XII стагоддзя ў полацкай Спаса-Праабра-

Антон РУДАК

Эфект рэстаўрацыі

Першая сусрэча была прысвечаная станаўленню беларускай школы рэстаўрацыі помнікаў мастацтва, гісторыі і архітэктуры. Насуперак пашыранаму перакананню, што, нібыта, у Беларусі такога асяродку спецыялістаў ніколі не існавала, сёння ўсё-ткі магчыма вызначыць кола асобаў, якія стаялі ля вытокаў айнай рэстаўрацыйнай школы, і некаторыя з іх яшчэ могуць падзяліцца каштоўнымі сведчаннямі з уласнага досведу працы, якой яны, зрэшты, працягваюць займацца і цяпер.

Сучасны стан манастырскага комплексу.

РОЛЯ КЛАСІКА

Пра пачаткі свайго прафесійнага шляху распавялі рэстаўратары Юрый Малиноўскі і Уладзімір Ракіцкі. Нездарма ў назву сусрэчы была вынесена інтрыгоўная фраза “Імі захапляўся Караткевіч”. Сёння — адны з найбольш дасведчаных адмыслоўцаў у сферы аднаўлення помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны, мастак-рэстаўратары найвышэйшай катэгорыі, у 1980-я гады яны былі зусім маладымі пачынальнікамі гэтай пачэснай справы, і на гэтым шляху, вядома, не маглі не сустрэцца з пісьменнікам, для якога захаванне памяці аб мінушчыне свайго народа і зберажэнне сведчанняў яго слаўнай гісторыі не было пустым гукам.

Не варта забываць, што Уладзімір Караткевіч быў нястомным папулярызатарам гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі: часта ўздымаў голас супраць руйнавання помнікаў архітэктуры, браў удзел у стварэнні беларускага скансэна, выступаў за рэстытуцыю каштоўнасцяў, вывеззеных за межы Беларусі, вёў на беларускім тэлебачанні першую тэматyczną перадачу аб помніках мінушчыны. Таксама Караткевіч удзельнічаў у падрыхтоўцы “Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі”, падчас працы над якім цягам 1970-х гадоў не раз накіроўваўся ў экспедыцыі па даследаванні і апісанні по-

мнікаў, якія праводзіліся супрацоўнікамі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, дзе працавала жонка пісьменніка — Валянціна Браніславаўна.

СУСТРЭЧА ў ПУСТЫНКАХ

Шляхі сямейства Караткевічаў і маладых рэстаўратараў Малиноўскага ды Ракіцкага перасякліся на самым усходзе Беларусі, у ваяколіцах старажытнага Мсціслава. Тады пісьменнік акурат атрымаў замову напісаць гістарычны нарыс аб гэтым горадзе, які пабачыў свет ужо пасля смерці аўтара. На жаль, Юрый Малиноўскі з Уладзімірам Ракіцкім не здолелі прыгадаць дакладнай даты візіту пісьменніка ў Мсцісла. Але з яго запісных кніжак вядома, што ён наведваў гэты горад у 1982 годзе, двойчы — у студзені і жніўні. Вось як заздаваў аб другім з візітаў Караткевіч у сваім нарысе “Дыямантавы горад”:

“Пасярэдзіне двара ў Пустынках ляжалі ў траве два веласіпеды і хатулькі. Два хлопцы, мастак-рэстаўратары з тых чатырох, што працуюць зараз у Кармеліцкім касцёле (у Мсціславе — *заўв. аўт.*), Ю. Малиноўскі і У. Ракіцкі, добрыя знаёмыя, крыху здзіўляюцца мне. Кожнай ранішай яны едуць на веласіпедрах сюды з Мсціслава. Кожны вечар вяртаюцца туды назад. 18 кіламетраў. Выявілі ў прыбудове фрэску XVIII (а можа, і XVII)

стагоддзя і зараз працуюць, рыхтуючыся зняць яе. Самой фрэскай я не бачыў, яны ўжо заліпілі яе папяроснай паперай. Потым яе замуюць марляй, затым танцююць рэйкамі, пасля аддзяляць ад тынкоўкі і павязуць на рэстаўрацыю. З часам гэта будзе зроблена. І фрэску вернуць назад, ва ўладанне гораду, які яе стварыў. Гэта зямля магутнай, глыбіннай сілы. Вонкава сціплая, яна здзіўляе на кожным кроку”.

Пустынка — вёска за дзевяць кіламетраў на ўсход ад Мсціслава, ля самай мяжы. Менавіта тут знаходзіцца мужчынскі манастыр, заснаваны ў 1380 годзе сынам Альгерда, мсціслаўскім князем Лутвенам. Цяпер тут захаваліся помнікі архітэктуры XVIII — XIX стагоддзяў: Успенскі сабор, Раства-Багародзіцкая і Пакроўская цэрквы, званіца, а таксама шэраг жылых і гаспадарчых пабудоў. У савецкія часы ўвесь гэты комплекс заставаўся занятым, маладыя рэстаўратары ў 1980-х распачалі тут працаваць з уласнай ініцыятывы. Падчас візіту Уладзіміра Караткевіча яны нават спадзяваліся, што ён дапаможа дамовіцца з Саюзам пісьменнікаў, каб лётарыі заапакаваліся гэтай мясцінай. У адказ на гэта Караткевіч са смехам прамовіў: “Што вы, хлопцы. Нашыя пісьменнікі далей за дзесяць — пятнаццаць кіламетраў ад Мінска не паедуць”.

Сам Караткевіч тады марыў, каб некалі тут

з’явіўся дзіцячы аздараўленчы лагер, але аднаўленне манастырскага комплексу распачалося толькі ў 2003 годзе. А тая самая фрэска, якую ратавалі Юрый Малиноўскі з Уладзімірам Ракіцкім, сёння знаходзіцца ў мясцовым краязнаўчым музеі. Асноўным жа аб’ектам, на якім працавалі тады маладыя рэстаўратары, быў касцёл Узнясення Дзевы Марыі XVII стагоддзя манастыра кармелітаў у Мсціславе — тут яны таксама аднаўлялі жывапіс. Пасля сюды заўжды прыязджалі на практыку студэнты — будучыя рэстаўратары.

БАЦЬКА І МАЦІ

Як прыгадавае Уладзімір Ракіцкі, бацькам беларускай рэстаўрацыйнай школы можна назваць мастака-рэстаўратара Алега Халыку. На пачатку 1960-х ён працаваў у Міністэрстве культуры БССР, і менавіта яму было даручана стварэнне ў Беларусі групы рэстаўратараў, якую ён набіраў з ліку сваіх калег-аднакурснікаў. У кожнай рэспубліцы СССР тады былі ўтвораныя праектныя бюро і спецыяльныя навукова-рэстаўрацыйныя вытворчыя майстэрні. Пазней на базе гэтых асяродкаў былі ўстадаваныя некалькі пакаленняў беларускіх рэстаўратараў.

Супрацоўнікі гэтых майстэрняў, у залежнасці ад сваёй спецыялізацыі, праходзілі стажыроўкі ў

дыка фактычна вызначыў ягоны лёс. Паводле атрыманай адукацыі, Малиноўскі мусіў працаваць як мастак-манументаліст, але ў выніку, пад уплывам свайго настаўніка, апынуўся ў галіне рэстаўрацыі. Уладзімір Ракіцкі дадае, што адным з першых аб’ектаў, на якім яму давялося працаваць яшчэ студэнтам, быў кабінет Якуба Коласа ў Акадэміі навук БССР, прэзідэнтам якой пэўны час быў класік. Гэтае памышканне было адзобленае роспісамі, якія паграбавалі аднаўлення, што і было выкаранана да юбілею класіка ў 1972 годзе. Прымаў вынікі работы ягоны колішні асабісты сакратар, паэт Максім Лужанін.

Працавалі таксама ў Жылічах Кіраўскага ралёна, дзе і сёння яшчэ працягваецца аднаўленне палаца Булгакаў XIX стагоддзя, на будынках Брыгіцкага кляштара ў Гродне. Важнай асаблівасцю тагачаснай рэстаўрацыі было тое, што часта, каб уратаваць ад руйнавання культуры будынкі, іх даводзілася рэстаўраваць з прыстастаннем для выкарыстання не па прызначэнні, а, напрыклад, пад клубы, музеі, планетарыі. Калі ўратаваць помнік не ўдалася, альбо ён ужо знаходзіўся ў стане руіны і яму пагражала руйнаванне, — даводзілася ратаваць, прынамсі, жывапіс. Так былі знятыя са сцен фрэскі манастыра ў Бялынічах у 1970-я гады, якія

жэнскай царкве. Пятам трох бліжэйшых гадоў тут таксама мяркуецца правесці працы на фасадзе, які будзе захаваны станам на XIX стагоддзе, з частковай дэманстрацыйнай кладкі XII стагоддзя. Разам з тым рэстаўратары звяртаюць увагу на перспектывы даследавання іншых знакавых аб’ектаў у калысцы беларускай дзяржаўнасці.

Так, паграбуе вывучэння тэрыторыя колішняга Бельчыцкага манастыра, які некалі быў месцам пахавання полацкіх князёў — тут захаваліся падмуркі пабудовы XII стагоддзя. Таксама варта звярнуць увагу на захаваныя часткі муроў першапачатковай полацкай Сафіі — іх унікальнасць палягае ў тым, што да нашых дзён дайшлі дзве храмавыя апсіды, усходняя і захадняя, што наогул не характэрна для храмаў такага тыпу.

Акрамя работ у Полацку, Юрый Малиноўскі, які паходзіць з Мсціслава, сёння таксама працягвае працаваць над захаваннем фрэсак у тамтэйшым касцёле. Такім чынам гісторыя, якая пачыналася ў гады, калі сюды завітваў Уладзімір Караткевіч, працягваецца і ў нашы дні. Мноства помнікаў нашай спадчыны яшчэ чакае увагі ад новых пакаленняў айнайных адмыслоўцаў-рэстаўратараў, якія прыходзяць на змену старэйшым калегам.

Паланечка. Адраджэнне

Славу ты палац Радзівілаў
нарэшце займеў гаспадара

Амаль на самым сутыку трох абласцей нашай краіны — Брэсцкай, Гродзенскай і Мінскай — ёсць невялікая вёсачка, з дзіўнай назвай: Паланечка. Апошнім часам гэта назва, што называецца, на слыху. Прычынай гэтай цікавасці да вёсачкі стала навіна, што славу ты палац Радзівілаў, які тут знаходзіцца, нарэшце, займеў гаспадара. За апошнія дзесяць гадоў не ў першы раз, дарэчы. Аб тым, праз якія выпрабаванні за гады свайго існавання прайшоў “палац-пакутнік”, аб тым, што адбываецца ў ім зараз і што чакае яго ў будучыні, прыйшоў час распавесці і нам.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

Паланечка — не адзіная гісторыка-культурная каштоўнасць, якая за апошні час перайшла ў прыватныя рукі. Пэўна, шмат хто чуў пра рух у Нароўлі, дзе ідзе праца па аднаўленні палаца Горватаў. Або пра палац Яленскіх у вёсцы Туча (Клецкі раён Мінскай вобласці), які таксама перайшоў у прыватныя рукі, прычым, як і Паланечка (Баранавіцкі раён), ужо ў другі раз. Ёсць і іншыя выпадкі, пра якія варта распавесці на старонках нашай газеты. Выпадкі, дзе ініцыятывы прыжыліся, далі добрыя карані і ўжо жывуць сваім “новым жыццём”. Напрыклад, сядзіба Верашчакаў-Жалтоўскіх у вёсцы Райцы (Карэліцкі раён Гродзенскай вобласці), якая была набыта сям’ёй мастакоў. Вядома, здараюцца і сумныя вынікі, як тое адбылося з палацам у Дзятлава (гл. “К” № 15, 2021 год). Застаецца спадзявацца, што другая спроба, якая чакае шыкоўны палац у Паланечцы, будзе ўдалай.

УВАГА НА ЗУБРА!

Увосень мінулага года, да з’яўлення навін пра продаж у Паланечцы, мы вырашылі “праведаць” палац, каб паспрабаваць прастымуляваць увагу да яго гаротнага лёсу. Свой маршрут мы пачалі ад славу тага Зубра, які ўсталяваны пры трасе Мінск — Берасце. Месца, дарэчы, даволі знакавае. Лічыцца, што ў вёсцы Петкавічы, якая прытулілася пры трасе, каля 1510 года нарадзіўся Ян Федаровіч (Іван Фёдарав) — пачынальнік друкарскай справы ў Маскоўскай дзяржаве. Крыху далей — Шкільдз з яе сярэднявечным касцёлкам Найсвяцейшай Тройцы, закладзеным у 1449 годзе. Адуць можна наведваць у Мядзядку, дзе, як лічы-

ца, у 1802 годзе нарадзіўся філамат-геолаг-нацыянальны герой Чылі — Ігнат Дамейка. Потым — Паланечка Радзівілаў, а за ёй — Вольна, дзе ў 1803 годзе нарадзіўся адзін з буйнейшых беларускіх скульптараў XIX стагоддзя Рафал Слізень. А далей Залзвез, якая належала Межаеўскім-Чачотам. І ўжо пры самай трасе — Савічы, славу тага роду Вендрафаў. Трэба дадаць, што непадалёк знаходзіцца і Завоссе Адама Міцкевіча.

Іншымі словамі, складаецца вельмі цікавы турыстычны маршрут, у цэнтры якога маяком свеціць каменны паланечкаўскі палац. Яго ж “драўлянаму брату” ў вёсцы Радзівілімонты (пад Клецкам) пашанцавала значна меней. За апошнія гады, на жаль, ён быў амаль цалкам знішчаны.

Рэшткі радзівілаўскага млына 1819 года.
Кастрычнік 2019-га.

Фота Зміцера ЮРКЕВІЧА

“па руках” і розных замежных музеех. Палац не раз перабудоўваўся, гарэў, аднаўляўся, карарэй качучы, усяк служыў людзям. Пакуль не стаў тым самым, сённяшнім — закінутым і, здаецца, непатрэбным. Зусім нядаўна частка правага крыла палаца абвалілася.

СЛЁЗЫ ПАЛАЦА

Пасля вайны палац быў пераўтвораны ў школу-інтэрнат. Гэта практыкавалася шмат дзе, напрыклад, у вёсках Галошава (гл. “К”, № 13, 2021 год), або ў Ястрамбелі. Што забяспечвала такі-сякі нагляд. Пасля таго як школу з палаца напрыканцы 1990-х гадоў перавялі ў іншае месца, палац выглядае, што звонку, што ўнутры, як докарэцкі да службы пра жахі вайны. Камусьці на-

ват спатрэбіліся велізарныя дзверы і вокны, якія не прыстасуеш у звычайнай хаце. Ужо трохі запозна мясцовыя ўлады правялі кансервацыю палаца, пазабіваўшы пустыя ваканіцы і дзвярныя праёмы дошкамі. Праўда, заўважу, зроблена гэта не самым ахайным чынам.

Гісторыя ж куплі-продажу палаца пачынаецца ад першага аўкцыёна, які адбыўся ў 2013 годзе. У 2014 годзе, калі першапачатковы кошт быў зніжаны на 50 працэнтаў, палац быў набыты мінскай фірмай ТАА “Спецтактыў-буд-інвест”. Але ўжо ў 2016 годзе ізноў вярнуўся ў дзяржаўную маёмасць, бо ўласнік не выканаў абавязальстваў. Пасля некалькіх аўкцыёнаў кошт знізіўся да 19,2 тысяч рублёў. І тут надарыўся шчаслівы выпадак. З’явіліся неабякавыя людзі, якія патрапілі ў Паланечку ў патрэбны момант. І вось у снежні 2020 года на

чарговым аўкцыёне палац быў прададзены сям’і прадпрымальнікаў з Мінска. На такое рашэнне іх натхнілі струмяні вады, якія змешаныя са снегам, ліліся па сценах палаца. Мінчанам падалося, што палац нібыта плача і звяртаецца па дапамогу. Для людзей, якія любяць і шануюць сваю родную зямлю, такія “знакі” сапраўды, шмат што значаць.

ВЯСНОВЫ САКАРУХ

І вось, пачынаючы з таго часу, асабліва з пачаткам вясны, пра Паланечку загаварылі. І ні шпэтам, а даволі голасна, і на ўсю Беларусь. У сацыяльных сетках з’явіліся адмысловыя суполкі, у якіх размяшчаюцца навіны з Паланечкі. Прычым, даволі рэгулярна. У Паланечку паехалі журналісты. На заклік далучыцца да ініцыятывы па аднаўленні палаца, з мэтай стварэння

Фота Кацярыны КАЗЛОВАЙ

Палац Радзівілаў. Май 2021 года.

там культурнага цэнтра, адгукнуліся і гісторыкі, і архітэктары і валанцёры. Прыкладам, мінскі архівіст Вітальд Ханецкі падарваў гаспадарам палаца вельмі каштоўны план маёнтка, з якога стала зразумела, дзе на тэрыторыі колішняга комплексу былі размешчаны гаспадарчыя будынкі і якога яны былі прызначэння. Выйшлі на сувязь архітэктары, якія ў 1990-х займаліся аднаўленнем даха палаца. Як свярджае ўраджэнка Паланечкі спадарыня Кацярына Казлова, менеджер праекта і прафесійны экскурсавод, калі б не праца архітэктараў у тых часы, у лепшым выпадку сёння ад палаца засталася б толькі сцены. У гэтай сувязі згадваецца сядзіба Дамейкаў у Жыбартоўшчыне, дзе каменны будынак пачатку XIX стагоддзя шмат гадоў стаіць без даху, і паступова пераўтвараецца ў друз. Дарэчы, і гэта сядзіба сёння з’яўляецца прыватнай уласнасцю мясцовага жыхара спадара Канстанціна Шуляка, які ўласнымі сіламі аднаўляе спадчыну Дамейкаў. Праўда, у тым, што ад даха сядзібы амаль нічога не засталася, большага віна на тых, хто пасля вывалу будынка з гаспадарчай дзейнасці дазволіў мараджэрам безапакарана расцягваць дзяржаўную маёмасць.

Талокі на падворку палаца ладзяцца рэгулярна. Працы, вядома ж, вядуцца нескладаныя — барашка са смеццем, кустоў’ем. Але час няспынна ідзе і трэба пераходзіць да больш адказных работ.

ЯКІ ЛЁС ЧАКАЕ ПАЛАЦ?

Каб даведацца пра апошнія падзеі, звязаныя з аднаўленнем палаца ў Паланечцы, мы звярнуліся да спадарыні Кацярыны Казловой. Аказалася,

што мясцовыя ўлады даволі пазітыўна ставяцца да ініцыятывы і дапамагаюць валанцёрам, па меры неабходнасці. “Калі будаваць гаспадарам палаца вельмі каштоўны план маёнтка, з якога стала зразумела, дзе на тэрыторыі колішняга комплексу былі размешчаны гаспадарчыя будынкі і якога яны былі прызначэння. Выйшлі на сувязь архітэктары, якія ў 1990-х займаліся аднаўленнем даха палаца. Як свярджае ўраджэнка Паланечкі спадарыня Кацярына Казлова, менеджер праекта і прафесійны экскурсавод, калі б не праца архітэктараў у тых часы, у лепшым выпадку сёння ад палаца засталася б толькі сцены. У гэтай сувязі згадваецца сядзіба Дамейкаў у Жыбартоўшчыне, дзе каменны будынак пачатку XIX стагоддзя шмат гадоў стаіць без даху, і паступова пераўтвараецца ў друз. Дарэчы, і гэта сядзіба сёння з’яўляецца прыватнай уласнасцю мясцовага жыхара спадара Канстанціна Шуляка, які ўласнымі сіламі аднаўляе спадчыну Дамейкаў. Праўда, у тым, што ад даха сядзібы амаль нічога не засталася, большага віна на тых, хто пасля вывалу будынка з гаспадарчай дзейнасці дазволіў мараджэрам безапакарана расцягваць дзяржаўную маёмасць.

Насамрэч, у архіў будучага цэнтра збіраецца і прымаецца любая інфармацыя, датычная гісторыі палаца і самой Паланечкі — фота, дакументы, а таксама прадметы, якія калісьці маглі быць у палацы, але пазней недзе згубіліся ў наваколлі. Таму, калі хто можа нечым падзяліцца, можна звяртацца да менеджара праекта.

Ну, і напрыканцы размовы спадарыня Кацярына, карыстаючыся магчымасцю, звярнулася праз нашу газету да ўсіх чытачоў:

“Мы хацелі б, каб гэта цудоўнае месца пачашая жыць яшчэ да таго моманту, як пачнецца рэстаўрацыя. Запланавалі экскурсіі і навігацыі па мясцовасці. Мы — даволі адкрыты праект і будзем вельмі ўдзячныя ўсім жадаючым далучыцца да нас. Асабліва, калі ёсць шкільдз і прапановы. Суботнікі мы праводзім па магчымасці і кажам пра іх у сацыяльных сетках, каб усе жадаючыя маглі пад’ехаць і паўдзельнічаць”.

Застаецца толькі пазычыць паспяху завалатарам такога высакорядка праекта. Можа, калі-небудзь і мы далучымся да талакі, каб зрабіць свой унёсак у агульную справу.

На пачатку апошняга веснавага месяца знакаміта вяцёбская мастачка Валянціна ЛЯХОВІЧ, якую можна назваць проста знакавай фігурай у цяперашнім мастацкім свеце горада, адзначыла 76 гадоў. Але яе маладым, няўрымслівым імкненнем да новых форм, новага сучаснага мастацтва і да таго, што яшчэ не так даўно лічылася эксперыментам, немагчыма не захапіцца. На працягу ўсяго свайго творчага шляху Валянціна Антонаўна умела здзіўляць — і гіганцкімі акварэлямі, і незвычайнымі партрэтамі, і ўнушальнымі скульптурамі і калажамі ў стылі трэш-арт. Выстаўкі Валянціны Ляховіч — гэта заўсёды яскравае відовішча, дзе колеры, формы і фантазія творцы ствараюць сапраўднае шоу. Летась, зразумела, была вялікая выстава да 75-годдзя, ды і ўвогуле ў арт-прасторы на Талстога, 7 у Віцебску ў мастачкі ёсць персанальная зала. А вось у гэтым маі ў Арт-цэнтры Марка Шагала была прадстаўлена ўжо новая экспазіцыя “Лучоскія экзэрсісы”. Нам гэта дало нагоду пагаварыць са слыннай мастачкай і пра мінулае, і пра надзённае.

Надзея КУДРЭЙКА

— Чым адметным вызначылася выстава “Лучоскія экзэрсісы”?

— Для мяне самой хоць бы тым, як многа сіл і нерваў я на яе паклала. Узрост, скажам шчыра, ужо не маленькі. Увогуле, такім мастацтвам жанчыне няпроста займацца, а пажылой жанчыне тым больш: даводзіцца мець справу з цяжкімі рэчамі, з падрэмнікамі, са скульптурамі грувацкімі — для мяне ж памер у два метры яшчэ і не самы вялікі! (смах) А калі па змесце — усё частей згадваю дзяцінства. Калі было мне 50, нават 60 гадоў, неяк не ўспамінала асабліва, а вось зараз даўнія падзеі проста стаяць перад вачыма. Хоць і на нялёгкае час дзяцінства прыпала — а нарадзілася я ў 45-м, але думаю — якое цікавае жыццё ў дзяцей тады было! Я вырасла ў Лучосе на ўскарайку Віцебска, і многага ў нас не было, але ж успамінаецца і як сябравалі, і як з горкі на санках каталіся ўсе разам, і якія суседзі былі, і якія сцэны там разыгрываліся. Палчас думаю, што кніжку трэба пісаць.

Гэтым успамінамі выстава натхнялася, яе наўпрост, дакладных сюжэтаў з дзяцінства там няма — усё на ўзроўні вобразаў, эмоцый. І ўвогуле ж я зараз больш займаюся абстрактным жывапісам, бо лічу яго найвышэйшай формай жывапісу, самай складанай. Недасведчанія людзі часта думаюць, што ў абстрактнай карціне можна намазаць што заўгодна. Нічога падобнага! Ужо я-та ведаю, што гэта найскладанейшая рэч — абстрактнае мастацтва. Сама пачынала з рэалістычнай школы і ў тыя часы, калі лобы намёк на абстрактны нават забараняўся, можна сказаць.

— Жаданне быць мастаком таксама ж у дзяцінстве з’явілася?

— Была такая гісторыя: неяк яшчэ ў першым класе мы з сяброўкай Рытай развіталіся ў брамку, і выбіралі — кім станем, калі вырастем. Вырашылі, што будзем ці інжынерамі-будаўнікамі,

Не быць як усе. Класіка і авангард Валянціны Ляховіч

ці мастакамі. (смах) А чаму мастакамі, хто ведае. Ну, змалёўвалі мы там з кніжак нейкія грушы-яблыкі. Але ж выраслі, і што атрымалася: Рыта — інжынер-будаўнік, я — мастак.

Жылі мы тады, канешне, бедна, але ж і ў беднасці людзям было цікавае мастацтва. Бацька ў мяне сам з Бешанковіцкага раёна, а маці — з Гатчынскага, пад Ленінградам. Да вайны яна вучылася ў педагагічным вучылішчы ў Ленінградзе, дзе іх і танцам вучылі, і на гітары яна іграла — ведала, карацей, што такое культура і мастацтва. Малой я перамалёўвала розныя прыгожыя этыкеткі з прадуктаў, якія бацька развозіў па Віцебску, алейнай фарбай для падлогі малявала “Тры багатыры”. Леніна, аўтапартрэта. У пятым класе бацькі адвядлі мяне ў гурток у Дом піянераў. Потым у спартыўным лагеры мяне пашчасціла пазнаёміцца з Міхаілам Мацвеевічам Жураўковым, дырэктарам 3-й віцебскай школы, які сам быў мастаком. Ён даў мне магчымасць упершыню памаліваць сапраўднай алейнай фарбай для карцін — заахватальнае ад гэтага я атрытала неверагодна! Іншы мастак параў мне студыю для самадзейных аўтараў Дзмітрыя Паўлавіча Генеральніцкага, вядомага віцебскага педагога, мастака, скульптара — і вось гэта ўжо прадвызначыла мой лёс. Мне ўвогуле тады шчасціла на сустрэчы з захопленымі людзьмі, якія мяне падтрымлівалі, накіроўвалі. Генеральніцкі сваёй справе быў адданы, і вучыў нас як прафесійных мастакоў.

— Мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагагічнага ўніверсітэта быў таксама прадвызначаны, пра

“Прысвячэнне Марку Шагалу”. Акрыл, алейная фарба.

іншыя прэстыжныя ВНУ не думалі?

— Я адразу ведала, што пайду туды, бо грошай, каб ехаць і жыць у іншым горадзе, у нашай сям’і з хворай маці і трыма дзецьмі не было. Настаўнікі адгаворвалі мяне — маўляў, гэта ж педагагічны інстытут, і потым ты пойдзеш працаваць у школу, а табе трэба вышэй! Але вучыцца і там было цікава, хача, канешне, ужо не так цікава, як у дзяцінстве, як у студыі Генеральніцкага.

— Менавіта ў інстытуце пачалося ваша захапленне акварэллю?

— У тым, што я захапілася акварэллю, вінаваты Фелікс Гумен. Спачатку ж я вучылася ў Івана Міхайлавіча Сталірова — добрага класічнага майстра, у якога была любімай вучаніцай і якая надзвычай цаніў, напрыклад, як ідэальна натуралістычна я малла падбі-

раць колеры. А тут з’явіўся новы выкладчык Гумен, усяго на чатыры гады за мяне старэйшы — малады, прыгожы, шалёна таленавіты, які адыходзіў ад стандарту і ствараў такія эфектныя рэчы! Палобнага мы раней не бачылі, і таму мастацтва Гумена паўплывала на нас проста знішчальна — усе адразу захацелі пісаць так, як ён. І здзіўныя да яго няроўна дыхалі, нават з іншага аддзялення прыходзілі падглядаць праз дзверы. Па выніку ён стаў кіраўніком маёй дыпломнай работы, бо яна была ўжо занда наватарскай для прыхільнікаў традыцый. Потым

ла так, што пачынала паўтарацца, імкнулася далей. Займалася тады, напрыклад, партрэтамі, а ў нейкі момант зразумела, што больш не хачу, што натуралізм і падабенства — яшчэ не зусім творчасць. Так і кінула партрэта і занялася абы чым. (смах) У сэнсе, пачала шукаць колеры. Адна справа — колер натурны, праўдзівы, іншая — калі ты яго прадумаеш: вось тут ужо пачынаецца сапраўдны жывапіс. Цяпер нікога не здзівіш сінім ці зялёным тварам, а калі недзе ў сярэдзіне 70-х у Віцебску я пачынала так рабіць, гэта лічылася нечым экстрэма-

гэты занятак. Значыцца, ты не расцеш, твой розум пусці, а душа адпачывае.

Так аднойчы я зразумела, што мне ўжо надалучыла пісаць звычайныя акварэлі. З’ездзіла ў Германію, дзе ўбачыла вялізныя палотны Кіфера, Раўшнберга, Твомблі. І падумала — а чаму я раблю ўсё чым адно і тое ж, чаму толькі маленькія акварэлі? — Трэба лезці на сцены! І пачала ствараць грандыёзныя акварэльныя работы, нават памерам паўтара метра на восьем метраў.

— Ідзе гэтыя карціны значыцца зараз?

— Нешта ёсць у музеі ў Віцебску. А нешта, пасля сур’ёзнага кансіліума мастацтвазнаўцаў і спецыялістаў, з вялікага шэрагу прызнаных мастакоў абралі для сябе багатыя калекцыянеры ў Маскве. Хоць і былі карціны месцамі нават падрэзаны, а нешта ўладарам потым трэба было яшчэ сур’ёзна ўкласіць у іх афармленне, але купілі менавіта мае гіганцкія акварэлі. Цяпер яны ўжо недзе ў Германіі. Наша вядомая мастацтвазнаўца Людміла Вакар проста патрабавала ад мяне, каб я неяк вярнула назад тры свае работы, бо лічыць іх шэдэўрамі. Але цяпер яны каштуюць ужо вялікіх грошай, гэта нерэальна. Дык яна казала — хача б перамалой наной! (смах) А тады ад нашага мастацкага асяроддзя я часта чула, што гэта ўвогуле не акварэль, гэта занадта вяліка, і тэхніка здзіўная, ды яшчэ і абстрактныянізм! Дастаткова мяне падзівубалі. Затое цяпер усе хваляць і перш-наперш пытаюцца, дзе мае “знакамітыя” акварэлі.

— А з акварэллю вы, як заняліся трэш-артам, ужо канчаткова развіталіся?

— Я, здарэцца, і зараз пішу. Але для гэтага мне трэба яшчэ месца знайсці, бо і для жыцця яго ўжо не хапае. Майстэрня ў 30 метраў уся занята работамі, як і кватэра, — яшчэ ж і скульптуры! Нейк у сваёй малопасрэчнай прыходжай я тры месяцы праціскалася праз вялікага двухметровага каня, на якім сядзіць коннік з двума тварамі і лукам у руках — увесць з рамянёў, рэек, палак, з лямпачкамі ў вачах. Кожны раз, як я праціскалася, ён так на мяне палядаў, што ў мяне мароз ішоў па скуры! (смах) А ля ложка ў мяне стаяла гіганцкая дзіўчына.

Трэш-артам, мастацтвам стварэння скульптур з самага рознага, што знойдзена пад рукой, я захапілася ўжо гадоў 20 таму. І гэта апынулася надзвычай захапляльна! Мне надалучыла маляваць, і вось прыйшло да мяне такое дзіва, як трэш-арт, якое цяпер нічым не абмяжоўвае маю фантазію. Але ж і ў ім ёсць розныя напямкі. Напрыклад, можна зрабіць курчак ці мядзведзя з якіх-небудзь гаек, лы-

льным — што яна творыць? Цяпер жа я дайшла да таго, што ўвогуле натуру не выкарыстоўваю, пішу без натуры.

— Розныя эксперыменты і так з’янае сучаснае мастацтва прынята лічыць справай маладога пакалення. Але вы і зараз, можна сказаць, у авангардзе...

— Я змяняю ўсё час. Усё ідзе ад устаноўкі, якую даеш сабе па жыцці. Яшчэ на “худграфіе” я бачыла, як многія, нават таленавітыя людзі, не лічаць ганебным паўтараць за кімсьці. А я тады ўжо дала сабе клятву, што ніколі такога рабіць не буду. І ў сваіх пошуках часам сапраўды пакутвала. Вось чаму не люблю частыя выстаўкі — твор павінны саспець, мастак павінны яго нарадзіць менавіта што ў пакутах. Калі нешта атрымліваецца лёгка і проста, трэба тэрмінава кідаць

“Тэатр”. Імітацыя вітража.

жак і да таго падобнае, і так натуралістычна зрабіць, як быццам гэта сапраўдныя жывёліны. Мне такое нецікава, творчасці ў гэтым няма. А вось калі ты бярэш прадмет, і ён сам задае табе вобраз, тут твая фантазія ўключаецца на ўсю моц. У алной скульптуры можна сумяшчаць што заўгодна — і акварэль, і алеіную фарбу, і розныя матэрыялы. На вобраз працуюць формы, колеры, тэкстуры, гісторыі прадметаў. Для мяне гэта проста паўната творчасці. Я думаю, да трэш-арта ў мяне здольнасці яшчэ нават большыя, чым да акварэлі.

— Але ў нашых варунках такое мастацтва не назавеш асабліва папулярным, хача ў свеце яно ўжо даўно цікавіць вельмі многіх.

— Так, мае скульптуры шмат у чым нязручныя. Іх не вельмі хочучь браць на выстаўкі, бо цяжка перавозіць, яны і вялікія, і падчас з крохкіх матэрыялаў, і гэта так далей. Але некаж завіталі на маю пастаянную экспазіцыю ў Музеі сучаснага мастацтва шведскі мастак з жонкай-мастацтвазнаўцам. Дык так уразіліся, што праз год прыехалі і купілі вялікую двухметровую скульптуру, і ўсё клічуць і

клічуць мяне ў Швецыю. Гэтак жа выпадкова чалавек з Эстоніі пабываў на выставе, і потым два гады запар эстонцы прысылалі грузавую машыну і вазілі мяне з маімі скульптурамі ў Эстонію. Ды й тут мяне ж нехта цэнціць — ёсць і мастакі, і мастацтвазнаўцы, і вучні, якіх за гады выкладання на “худграфі” і ў мастацкай школе было нямама. Але ж каб на цябе звярталі ўвагу, трэба хадзіць па ўстановах, па музеях, трэба сябе прасоўваць — піяр неабходны. Сама я гэтым займацца не буду. Я ўсё жыццё жыў вельмі сціпла, і гэта мой уласны выбар. Мне не хочацца падладжвацца, не хочацца рабіць тое, што будзе добра прадавацца ці што будучы хваліць. Я раблю толькі тое, што мне цікава і што я лічу добрым. Мне цяжка дагэдзіць самой сабе. Я столькі работ за жыццё знішчыла! Усю раннюю творчасць, напрыклад, цалкам. Калі працую, я быццам у агні ўся, за кожны новы твор так перажываю, што нават па начах устаю і нешта перапрабляю. І вось у гэтым для мяне сэнс — у радасці творчасці.

К
Фота з уласнага архіва
Валянціны Ляховіч

“Двое супроць навалы”. Папера, метал, тканіна, дрэва.

Сучасныя п’есы маладых драматургаў апошнім часам не такія ўжо рэдкія на нашай сцэне. Гэтым разам збегліся прэм’еры паводле твораў з Расіі і Украіны. Чым не нагода паразважыцца, што хвалюе аўтараў з краін-суседзяў? І як гэта закранае нас, адбіўшыся ў беларускіх пастаноўках? Нарэшце, як рэагуе публіка? Сыходзіць, не дачакаўшыся фіналу, ці застаецца яшчэ і на абмеркаванні?

Надзея БУНЦЭВІЧ /
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Тэатральная адліга пасля каранавіруснай “замарозкі”?

Цікава, што над спектаклямі працавала адная і тая ж мастацка — Лідзія Малашэнка. І артысты ў іх у большасці — “паходжаннем” з адной трупы. Вынікі ж — прынцыпова розныя. Але ў кожным выпадку — са знакам “плюс”. Чым не тэатральная адліга пасля каранавіруснай “замарозкі”?

У ФОКУСЕ-ФІКУСЕ

Спектакль “Лялька. Фікус. Крама” з’явіўся ў рэпертуары Новага драматычнага тэатра. Паставіў яго Арцём Пінчук — бліскучы акцёр і выдатны сьпявак — дарчы, адразу некалькіх тэатральных калектываў. Яму няма і 30-ці, але ён ужо не ўпершыню спрабуе сабе ў ролі рэжысёра. І вельмі паспяхова!

Сёлета ў фокусе ўвагі апынулася не проста ранняя — першая, вядома меней за іншыя п’еса Яраславы Пуліновіч. Пра фікус, што стаяў у краме. Пра тое, як нейкая бабуля закапала туды ляльку. І, апаветна, пра тую трышчаць тры няшчасці, што напаткалі пасля гэтага краму і яе супрацоўнікаў. Такая вось недарэчная гісторыя, азначаная “крымінальнай” камедыяй. Менавіта так, з двукоссам у назве. Са спасылкамі ў 1990-я. І з поўным букетам сучасных праблем: глупства, зайздасць, забабоны, залішня вера ў “чараўніцтвы”, прагнасць-сквапнасць, хабарніцтва, ўсёдазволнасць з боку тых, хто вышэй па кар’ернай ці сацыяльнай лесвіцы.

У спектаклі заняты практычна ўся труппа. Гэта алзін з самых запатрабаваных падыходаў рэпертуарнага тэатра, асабліва ў цяперашніх умовах, калі ўсе так засумавалі па глядачах. Але творчая вага артыстаў — вельмі розная, што наўпрост адбіваецца на мізансцэнах. Здаецца, і тэкст цікавы, напоўнены гумарам, іранічнымі заўвагамі, а глядач штосьці не рэагуе. Затое з’яўляецца той жа Валеры Глагоў (Галоўны) — і быццам нічога не робіць, нават маўчыць, а ў зале — смех.

Тым не менш, рэжысёр зрабіў усё магчымае і немагчымае, каб кожны з герояў атрымаў сваё індывідуальнае аблічча, а замест “гаворачых галоваў” у спектаклі з’явіліся шматлікія пастаноўчыя “фішкі”. Удала задзейнічана ўся прастора. Напачатку ахоўнік Сяргей (Аляксандр Даманэвіч) у поўнай

цёмры праходзіць праз усю залу з ліхтарыкам, надалей “падключаецца” балкон. Артыстам зададзена розная стылістыка існавання. У Аглаі (Наталія Капітанова), Вольгі (Ірына Антонова), Святара (Ігар Нікалаеў) — падкрэслена камедыяная, часам адкрыта парадыйная. Прычым у першай — са смешнай скоргаворкай, з нахіленым наперад станам (яна ж усім дагэдзіць імкнешца), у апошняга — як і належыць, нараспеў. У Яны (Мілана Іванова) з Андрэем (Валянцін Уласень), а таксама Марыны (Аксана Барчэўская) — у традыцыйна псіхалагічнага тэатра, з натуральнай “кіношняй” манерай маўлення. Адрозніваюцца ўсе трое начальнікаў (акрамя Вале-

Латвіі, Літвы, Польшчы. Апошняя закрнута ў п’есе: Жэня (Аляксей Ерашоў) разглядае працу там як перавалачны пункт на шляху ў Германію.

П’еса даволі традыцыйная па форме выкладання, з лінейным разгортваннем, побытавымі дыялогамі. Але малалы і добра спрактыкаваны рэжысёр Дзмітрый Багаслаўскі, маючы за плячыма яшчэ і багаты вопыт акцёра, а таксама драматурга, робіць з гэтага зусім не традыцыйны спектакль, а своеасабліваю іранічную прыпавесць. Дапамагае ў гэтым і мінімалізм сцэнаграфіі Лідзіі Малашэнкі (па сутнасці, некалькі под’ямаў-станкоў рознага ўзроўню, што паздаўляюць дзеянне побытавых рэалій). І вырабленія ёй касцюмы (чал-

“Застацца нельга з’ехаць”.

рыя Глазкова, яшчэ Васіль Нішко, Сяргей Шыроцын) — і паводле тэмпераменту, што вызначае іх іншыя рысы, і паводле самой субардынацыі, што дыктуе схему паводзін. Старая (Людміла Баталава), што закупае ляльку і праз тое становіцца “рухавіком” працэсу, падобная да Феі Карабос са “Спячай пры-

“Лялька. Фікус. Крама”.

гажуні” — вось толькі рукі ў яе налта маладыя. Можна, скарыстаць чорныя пальчаткі, што ўзмацніць парадыйна-дэтэктаўны ўхіл?

Другая дзея, менш залежная ад тэксту і больш разнастайная па сцэнаграфічных змены, пралятае больш хутка, без зніжэння тэмпарытму. Але ў той самы момант, калі камедыянасць, памножаная на абсурднасць сітуацыі, дасягае апагею, наступае ўсведмленне: нам паказвалі не забаўлялку, а ўпакаваную ў кідку абгортку сацыяльную драму — жанр, уласцівы далейшай творчасці гэтага расійскага драматурга. Героі, уключаючы пару закаханых, надзяваюцца на галовы папярковыя пакеты, ператвараючыся ў падабенства робатаў. Ідэя будучыні?

КОЦКА ШКАДА

Некалькімі днямі раней за Новы драматычны адбылася прэм’ера ў Незалежнай тэатральнай кампаніі HomoCosmos — спектакль “Застацца нельга з’ехаць” па п’есе ўкраінскага драматурга Ігара Насоўскага. У назве адсутнічае коска: кожны з герояў і адначасова з глядачоў можа паставіць сваё самастойна, зрабіўшы свой выбар. Аднавядна, жанр азначаны як “працоўная міграцыя ў адной дзеі”. А ў цэнтры аказваецца адна з галоўных праблем не толькі гэтай краіны, але і іншых нашых суседзяў:

сам таксама даволі ўмоўныя — праз намаляваныя аксэсуары на футболе). І вышталёны відэаэраг Юліі Багаслаўскай, дзе срод і іншага з’яўляюцца муляжыныя вожкі, асацыятыўна звязаныя з “Вожкам у тумане”, што здаецца ў тэксце, а фінальным становішча дружнае шэсце іх сучаснага натоўпу праз увесь экран.

Сярод найбольш цікавых рэжысёрскіх дэталей — вырашэнне практычна ўсіх дыялогаў, уключаючы асабісты, праз тэлефон, што становіцца сімвалам чалавечай раз’яднанасці. Сцэна пахавання пародзістага кацыяна Фердынанда VI — шостага загінуўшага па ліку. Пад трагічную музыку (кампазітар — Міхаіл Обухаў) члены сям’і нясуць скрыні з-пад абутку — і ўрачыста ўскладаюць іх на вышынугуя ролі Лены (Дар’я Данцова), што ініцыявала кашыню эпагею. Скрыні замест твару — лепшы партрэт капрызна-крыўдлівай бландынькі. Але беларускасць спектакля — у іранічна-спагаліўным стаўленні да герояў, дзе замест жорсткасці — добрая ўсмішка, спачуванне, надзея на “перавыхаванне” ў лепшы бок. І нечакана трагічная раз’вязка.

Знаёмых акцёраў — не пазнаць. Ніякіх “крыўлянняў”, заўважных у некаторых з іх раней. Усё ці цалкам натуральна, ці падкрэслена тэатральна, ды без залішняга ўдзіску. Усе — суперзоркі! Акрамя згаданых, гэта Арсеній Гардзіенка з вельмі дакладным трапленнем у псіхалогію ваганяў (Макс), тэмпераментны Андрэй Бібайка (Аляксей), Кацярына Сірыўля (Мама), Сяргей Толцішкаў (Тата), Аляксей Кузьмішкі (Дзяжурны). І асабліва Люсінеэ Сувалін (Суседка), што стварыла яркі, запамінальны тыпаж, годны жартунага “Оскара”.

Два спектаклі — два розныя сусветы. Дык які вам бліжэй? А лепей абраць абодва: культурная прастора павінна быць разнастайнай.

Пагаворым і пра мамантаў. Але спачатку пра кнігу. Прымусяць любіць чытанне немагчыма. Усяляк далучаць да гэтай справы — неабходна. Пад прымусам увогуле нічога добрага не нараджаецца. Спрэс супраціў. І сацыяльная рэклама пра асалоду чытання на сталічных вуліцах (на абласных і раённых штосьці не заўважаў), дзе кніжка адлюстравана ў выглядзе кавалка торта ці аб'екта сямейнай увагі, не надта пераконвае. Прынамсі, мяне. Гастронамічныя густы не ёсць густы духоўныя. А сямейнае чытанне мужа і жонкі — не громкая чытка адной кніжкі. Гэта справа індывідуальная. І толькі пераход колькасці ў якасць дае магчымасць сямейнікам абмяркоўваць прачытанае і даваць парады пра выбар чарговай кніжкі. Па маім меркаванні, толькі тады можна казаць пра сямейнае чытанне як пра натуральны лад эстэтычнага развіцця дзядулі, бабулі, мамы, таты і сына з дачкой... Са мной можна і трэба спрачацца. У кожнага, напэўна, свой шлях да разумення таго, што такое кніга. Але збольшага нашы перакананні павінны супадаць.

Яўген РАГІН

А ў Здраўнёве — маманты...

Самае галоўнае перакананне вось у чым. Асалода чытання — адна з самых вострых і магутных з эмацыйнага шэрагу. І да гэтага пачуцця варта далучаць як прывучаюць немаўля да лыжкі. Так, працэс утрымлівае пасткі. Апантанае чытанне можа стаць прычынай “выпіскі” чытачу ружовых акулараў, што скажваюць успрыняцце сапраўднага, далёка не ружовага жыцця. Кніжка — не сродак ратавання ад рэальнасці. Кніжка — гэта ўвасабленне чалавечтва і сяброўства. А чалавечтва трэба любіць. А свабода існуе яшчэ і для таго, каб хадзіць у бібліятэку. Урэшце, што такое адзінота? Калі пад рукой няма кнігі. Словам, асалода чытання — гэта задзваленне ад творчага самаўдасканалення, якое прыносіць асалоду успрыняцця слова, думкі, веры і любові. Аднак пачуццё гэтае не з'яўляецца само па сабе. І хто скажа пасля вышэйвыкладзенага, што прафесія бібліятэкара не вымагае максімуму духоўнай аддачы?

І намеснік дырэктара Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя Уладзіміра Леніна Таццяна Барабаншчыкава цалкам падтрымлівае такое стаўленне да прафесійнага абавязку. Сёння, 22 мая, у трэці раз ладзіцца фестываль #ЧЫТАЙГОМЕЛЬ. Праект, прама скажам, амбіцыйны, і не кожнаму рэгіёну (спрачайцеся са мной, спрачайцеся!) такі па плячы. Справа ў тым, што плячоўка ля бібліятэкі, арт-кавярня ў будынку, фэае другога і трэцяга паверху зноў будуць запоўнены чытачамі. Прычына ажыятажу — прэзентацыя лепшых праектаў бібліятэк горада і вобласці,

скіраваных на папулярныя зыццую кнігі і чытання. І тут чымсьці фармальным ды паверхневым народ не падманеш. У праграме фэсту — выставы, бібліятэчны інтэрактыў, сустрэчы з пісьменнікамі (папінныя завітаць Янка Крук і Аксана Катовіч, нашы этнографы, якія выдалі не адну кнігу пра беларускія абрады і традыцыі), літаратурныя гульнявыя плячоўкі, выстава навінак і рукатворных выданняў, канцэртная праграма. Больш падрабязней пра цікавосткі фэсту чытайце ў наступных нумарах.

Працягнем бібліятэчную тэму. У Бераставіцкім раёне прыдумалі і ў Масалянскай інтэграванай сельскай бібліятэцы правялі дзень духоўнага чытання “Сям’я — усяго даражэй”. На мерапрыемства прыйшлі сябры аматарскага аб’яднання “Ладачкі”. Без гэтых самых ладчак, напэўна, не абыйшлося. “Гаварылі чытачы пра родных, — паведаміла адзіну здароўя і сямейнага шчасця”. Цікава было б даведацца і пра тое, змест якіх духоўных кніг пры гэтым абмяркоўваўся.

На здымках:

- 1 “Белая чайка” з Азінскага СДК — 30.
- 2 У Гаўцавіцкім ДOME рамёстваў вучацца рабіць лялькі.
- 3 Сем’я са Свіслачы чытаюць беларускую кнігу.
- 4 “Святочная круцель” у Дзяржынску.
- 5 Тамара Сахарчук з Жодзіна раздае аўтографы.

Загачык Свіслацкай дзіцячай бібліятэкі Тамара Янцэвіч паведаміла пра тое, як сям’я чытае беларускую кнігу. Тут правялі кніжны выхадны “Сямейнаму чытанню — наша павага”. Праект, відаць, знаходзіцца ў пачатковай стадыі рэалізацыі, бо пакуль невядома, за якую канкрэтную беларускую кнігу ўзяліся бацькі

і іхнія дзеці. Канкрэтыкі прагне душа, канкрэтыкі. І вопыту, які можна (нават трэба!) абагульніць. Ірына Хілюціч з цэнтральнай гарадской бібліятэкі Жодзіна ўзялася сказаць тэму і паспрабавала распавесці, як нараджаюцца геніі. Нагодай для гаворкі стала абмеркаванне кнігі жодзінскай

пісьменніцы Тамары Сахарчук “Геній — з нас, ці Як выхаваць таленавітае дзіця”. Па меркаванні дзіцячага псіхолога Бенджаміна Блума, каэфіцыент інтэлектуальнага развіцця чалавека на 70 працэнтаў фармуецца ўжо да чатырох гадоў. Пра гэтае фармаванне і вядзецца гаворка. Аўтарка выкарыстала і свой асабісты вопыт сямейнага выхавання і вопыт іншых сем’яў. Не буду пераказваць, якіх. Прачытайце кнігу, яна, па меркаванні Ірыны Хілюціч, варта таго.

Працяг тэмы — у пісьме намесніка дырэктара Зэльвенскай раённай бібліятэкі Вольгі Камякевіч, якое называецца “Таленавітае ва ўсім”. Вось пра што распавядае аўтарка: “Наша Зэльва багата таленавітымі людзьмі. Шмат задаў папулярным творы землякоў, выдаем іх персанальныя зборнікі, ладзім прэзентацыі... На гэты раз запрасілі аматараў паэзіі на сустрэчу з Вольгай Ляскевіч, якая прэзентавала кнігу вершаў “Песня душы”. Прачулі песні на словы Вольгі Ляскевіч. А яшчэ можна было паглядзець на карціны, якія малюе спадарыня Ляскевіч. Таленавіты чалавек — таленавіты ва ўсім”.

Цяпер можна і пра мамантаў. Знаўцаў пытанні сябе паказала вядучы навуковы супрацоўнік Віцебскага абласнога краязнаўчага музея Ірына Гаркуша. “22 мая ў Музеі-сядзібе Ллі Ропіна “Здраўнёва” пройдзе дзіцячае свята “Дзень мамантаў”. Наведальнікам кажаюць выстава і пазнаваўча-забаўляльная праграма. Тэма — невыпадковая. У ваколіцах Здраўнёва неаднаразова знаходзілі рэшткі мамантавых касцей. Летас сполнілася сорак гадоў адной з самых буйных такіх знаходак у Беларусі і самай буйной на тэрыторыі Віцебчыны. Абласны

краснаўчы музей валодае цікавай асталяванай калекцыяй такіх выкапняў. Большая частка прадметаў сабрана на тэрыторыі сямі раёнаў: Полацкага, Гародзінскага, Лёзненскага, Дубровенскага, Талачынскага, Ашмянскага і Віцебскага.

Пойдем далей. Тэматыка сённяшніх пісьмаў — надзвычай стракатая: навіны — на лубы густ. Мяркуюце самі. Трыццацігодзе творчай дзейнасці святкуе народны вакальны ансамбль “Бела чайка” Азінскага сельскага Дома культуры (кіраўнік Віктар Малых). Пра гэта нам распавяла рэдактар Полацкага раённага Цэнтра культуры Кацярына Паўловіч. “У рэпертуары гурта, — піша яна, — песні народныя і аўтарскія. На юбілеі ў РДК выступілі Заслужаны амаатарскі калектыў Рэспублікі Беларусь узорны вакальна-харэаграфічны ансамбль “Камарыкі” Палаца культуры ААТ “Нафтан”, народны гурт песні “Ферцінка” Багатырскага СДК, дзіцячы вакальны калектыў “Званочкі” Азінскага сельскага Дома культуры”.

27 — 30 мая Беларуска літаратурны саюз “Полацкая галіна” запрашае на ўрачыстую шчырамоўню адкрыцця восьмага міжнароднага літаратурнага фестывалю “Славянская ліра-2021”. Мерапрыемства адбудзецца ў Доме Масквы ў Мінску.

З 13 мая ў Танцавіцкім раённым Доме рамёстваў працуе выстава “Беларуская літаратурная лялька”. Малодшы навуковы супрацоўнік установы Наталля Білімава сівярджэе, што наведвальнікі былі прыемна здзіўлены маштабамі і глыбінёй падзеі. Справа ў тым, што аснову экспазіцыі склалі некалькі дзясяткаў работ, якія прывезла Таццяна Трушына — кіраўнік этнакультурнага аб’яднання “Папараць-кветка”, што дзейнічае пры Беларускам саюзе майстроў народнай творчасці. Першую частку экспазіцыі складае беларуская народная лялька. Экспанаты прывезены з экспедыцыі або рэканструяваны па ўспамінах бабур. На выставе можна пабачыць лялькі, сабраныя і на Ганцавічыне. Гэта лялькі з вёсак Боркі і Будча. Другая частка экспазіцыі — фальклорныя лялькі. Прадстаўлены вобразы нашай міфалогіі: Знозя — бог зімы, Лея — багіня вясны, Цётка — багіня лета, Жыцень — бог восені. Трэцюю частку экспазіцыі складаюць аўтарскія лялькі Таццяны Трушынай, вырабленыя з захаваннем традыцый як ў тэхніцы, так і ў матэрыялах.

7 мая на сцэне Дзяржынскага гарадскога Дома культуры прайшоў юбілейны канцэрт “Святочная круцель” ансамбля народнай музыкі “Спадчына”, якому споўнілася 35 гадоў. Прагучалі лепшыя вакальныя і інструментальныя кампазіцыі. “Спадчына” — Заслужаны амаатарскі калектыў Рэспублікі Беларусь. Артысты захоўваюць і развіваюць беларускую нацыянальную культуру, і, мяркуючы па змесце ліста, робяць гэта вельмі сумленна.

У Расіі дыстанцыйна праходзіў першы міжнародны шматжанравы вэб-на-партыятычны конкурс “Памяць скрозь час”. Ашмянскі раён прадстаўляў народны хор ветэранаў вайны і працы Ашмянскага раённага Цэнтра культуры і стаў лаўрэатам першай ступені.

І зноў гаворка пра сямейныя духоўныя скарбы. Пра гэта распавядае метадыст аддзела метадычнай работы Свіслацкага раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці Ірына Русак: “Сям’я — гэта самае галоўнае ў жыцці для кожнага з нас. Менавіта сям’я вучыць нас любіць людзей і радзіму, адказваць за свае словы і ўчынкі. У Дабравольскім сельскім клубе ладзілі святкаванне “Цяло сямейнага ачага”. Галоўнымі героямі дзеі сталі тры маладыя сям’і. Кожная аформіла выставу сваіх кулінарных шэдэўраў і сямейных захапленняў. Былі конкурсы на зрудыцыю, на творчыя здольнасці. Па выніках усіх конкурсаў перамогу атрымала мнагадзетная сям’я Генадзя і Вольгі Гайдучэняў. На свяце прымалі вшчыраванні тэмаў, у якіх сёлетня — юбілейная дата сумеснага жыцця: залатое вяселле (50 гадоў) адзначылі Пётр і Ніна Барэлі, сафідравае (45) — Мікалай і Тацяна Ярашэвічы, рубінавае (40) — Уладзімір і Тамара Барэлі, каравае (35) — Мікалай і Рэгіна Савоські. А 20-гадовы юбілей (парцялянавае вяселле) — у сям’і Аляксандра і Вольгі Урбановічаў. Выступілі ў той дзень самадзейныя артысты Дабравольскага сельскага клуба, а таксама работнікі культуры Ціхавольскага клуба-бібліятэкі, Прозараўскага сектара культуры і даду. Удзелнікі народнага тэатра-студыі гульні “Карагод” Грынгаўскага сектара культуры і дадугу запрасілі ўсіх ахвотных паўдзельнічаць у праграме “Давай будзем сябраваць!” Пішыце пра цікавае, пра тое, што не дае вашай душы спакойства, шануючы чытачы нашай газеты!

Сустрэнемся праз тыдзень.

К

Клуб там, дзе ты жывеш!

Мабільнае ўзаемадзеянне Пружаншчыны

У заглавак вынесены дзевіз дзейнасці работнікаў аўтаклуба з Пружаншчыны. Такім чынам мы працягваем публікацыю матэрыялаў, што распавядаюць пра здабыткі мабільных устаноў культуры. Чытайце, узбравайцеся досведам, прапанувайце сваё. Раней рэспубліканскія семінары па абагульненні вопыту ў тых ці іншых культурных варунках (як і конкурсы па вызначэнні лепшых клубнікаў) былі будзённай справай. Цяпер “К” прапануе сваю трыбуну для зацікаўленай гаворкі па вызначанай тэме. Сёння пра сваю работу распавядае загадчык аўтаклуба Пружанскага раённага цэнтралізаванага клубнага сістэмы Людміла Кавалёва.

скіх саветаў, дзе мы працавалі. Такі падыход выкарыстоўваем і падчас іншых мерапрыемстваў. Талака — старадаўняя беларуская завяздэнка.

БАБУЛЬКІ НАС ЛЮБЯЦЬ

Любы работнік аўтаклуба ці аўтабібліятэкі зразумее мяне цудоўна. Нас чакаюць, і мы не маем права спазніцца.

Працуе наш аўтаклуб з лютага 2000 года. Першым кіраўніком яго была Святлана Карповіч. Яна і давала, што адказнасць на “мабільных” работнікаў — палвоенная. У зоне абслугоўвання аўтаклуба — 154 маланаселеныя і аддаленыя паселішчы. І паўсюль нас чакаюць. Так што мы пастаянна ў дарозе, і ўзімку, і летам. Паспрабуй не ўкласціся ў гра-

Загадчык аўтаклуба Людміла Кавалёва.

“Забава” і “Шчырым сэрцам”. З матэрыяльнай базы не толькі бусік, але і два камплекты акустычнай апаратуры. У штаце мабільнай установы культуры апрача мяне — культурарганізатар Андэжэла Строк, гукарэжысёр Вольга Котава, вадзіцель Дзмітрый Жук. Гэта, пагадзіцеся, магчымая сіла

Якія мерапрыемствы разам ладзім? Канцэрты, святы вёсак, шанаванні на даму, тэматычныя праграмы да дзяржаўных дат, народныя абрады, перасоўныя выставы, гульнявыя праграмы, ранішнікі, творчыя акцыі на мехдвары, дні культуры на ферме...

Гурт “Забава”.

Дзень вёскі Галасяціна.

Ушанаванне ветэранаў.

Гурт “Шчырым сэрцам”.

ТАЛАКА

Гэта не першая мая публікацыя ў газеце “Культура”. Зусім нядаўна пісала пра акцыю “Маршрутамі памяці”, падчас якой красамоўна вылучыўся асноўны прынцып нашай дзейнасці: супрацоўніцтва аўтаклуба з усімі структурамі, што могуць аказаць нам дапамогу на маршруце. Да прыкладу, акцыя “Маршрутамі памяці”. На добраўпарадкаванні помнікаў воінам-вызваліцелям з намі ўзаемадзейнічалі не толькі работнікі культуры, але і прадстаўнікі ўладаў, сельгасарганізацый і школ тых сель-

фік — адразу пачынаюць тэлефанаваць. Маўляў, дзе вы, няўжо на нас забыліся?!

АД “ШЧЫРАГА СЭРЦА” І ДЛЯ “ЗАБАВЫ”

У сферы культуры я — з 1998-га, а вось аўтаклубам кірую адносна нядаўна: з красавіка мінулага года. Але ўвесь свой вопыт Святлана Станіславаўна перадала мне да крупінікі. Таму з першага дня працы “на колах” ведала, што дагадзіць сталым людзям мы можам толькі якасцю абслугоўвання. Таму пры аўтаклубе працуюць два вакальныя гурты:

ПА ГРАФІКУ

Дзейнічаем па загадзя складзеным планам у адпаведнасці з графікам-маршрутам. Разам з самадзейнымі артыстамі аўтаклуба і устаноў культуры раёна ў аддаленую вёску прыязджаюць старшыня сельсавета і старасты тых населеных пунктаў, дзе ладзіцца мерапрыемства. Імкнёмся, каб усё было шчыра, нефармальна. Падаецца, атрымліваецца.

Людміла КАВАЛЁВА, загадчык аўтаклуба Пружанскага раённага цэнтралізаванага клубнага сістэмы
Фота з архіва аўтаклуба

Напэўна, няма ва ўсім Віцебску такога чалавека, які б не чуў пра вядомы спектакль-доўгажыхар Коласаўскага тэатра “Несцерка”, пастаўлены ў 1941 годзе па п’есе вядомага беларускага драматурга Віталія Вольскага. Гэты спектакль такі ж сімвал абласнога цэнтра, як Ратуша, альбо Міжнародны фестываль “Славянскі базар у Віцебску”. Вядома ж, галоўнага персанажа нашага спектакля ведаюць і далёка за межамі таго горада, дзе ён нарадзіўся 80 гадоў таму. Яго віталі глядачы Масквы і Пецярбурга, Адэсы і Харкава, Яраслаўля, Запарожжа і Львова.

Першы склад “Несцеркі” разам з аўтарам п’есы.

“Несцерка” адзначае юбілей

18 мая знакамітаму спектаклю-візітоўцы Коласаўскага тэатра споўнілася 80 гадоў

Першы паказ спектакля (для вузкага кола ці, як раней казалі, для грамадскай горада) адбыўся ў Віцебску 18 мая 1941 года. Прэм’ера на шырокага глядача была паказана крыху пазней, на гастролях тэатра ў Петра-заводска Карэла-Фінскай АССР. Спектакль быў захоплены прыняты глядачом. Рэжысёрам-пастаноўшчыкам з’яўляўся Навум Барысавіч Лойтар, вучань і папчечнік Усевалода Мейерхольда (пра што ў той час мала хто ведаў), у 1941 — 1944 гадах мастацкі кіраўнік БДТ-2 (цяперашняга Коласаўскага тэатра). Мастацкае афармленне стварыў Ліпа Кроль. Музыку напісаў вядомы беларускі кампазітар Ісак Любан, аўтар вядомай песні “Бывайце здаровы”. У галоўных ролях былі заняты карыфееў коласаўскай сцэны: Аляксандр Ільінскі (Несцерка), Цімох Сяргейчык (Шкаляра Самахва-льскі), Яніна Глебаўская (Мальвіна), Зінаіда Канапелька (Наста), Анастас Шэлег (Юрась), Іосіф Матусевіч (Судзія) ды іншыя. Фактычна ў гэтым складзе спектакль ішоў да сярэдзіны 60-х гадоў, калі адбылася першая змена акцёрскага складу. Пачынаючы з 1962 года ролю Несцеркі стаў выконваць народны артыст СССР Фёдар Шмакаў, і выходзіў у гэтым вобразе на сцэну амаль да канца свайго жыцця.

Спектакль з поспехам ішоў у горадзе Уральск Казахскай ССР, дзе тэатр знаходзіўся ў эвакуацыі, а пазней і ў Архава-Зуева, дзе яго пабачыў Міхалі Калінін і даў яму высокую ацэнку. Магчыма, гэты факт стаў прычынай таму, што ў 1946 годзе спектакль атрымаў Сталінскую прэмію I ступені (пазней яна стала называцца Дзяржаўнай прэміяй СССР).

У 2006 годзе мастацкі кіраўнік тэатра Вігаль Баркоўскі ажыццявіў капітальную рэканструкцыю спектакля.

На гэта быў выдзелены спецыяльны Грант Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Быў зменены і акцёрскі склад.

На сённяшні дзень у спектаклі занятыя: Пятро Ламан (Несцерка), Раіса Грыбовіч (Мальвіна), Ульяна Ашасва (Наста), Арцём Блахін (Юрась) ды іншыя.

У свой час праз “Несцерку” прайшлі ўсе артысты Коласаўскага тэатра. Для многіх з іх гэты спектакль быў важнай старонкай. На ім выраілі многія пакаленні глядачоў. Спектаклем адкрываецца кожны новы тэатральны сезон. Такім чынам, ён з’яўляецца візітнай карткай тэатра.

Напярэдадні юбілею мы сустрэліся з некалькімі артыстамі-коласаўцамі, для якіх гэты спектакль адыграў вялікую ролю ў іх творчым лёсе.

З успамінаў вядучага майстра сцэны, артыста Пятра Ламана:

— Калі я прыйшоў у тэатр пасля інстытута, то першы спектакль, куды я быў уведзены, быў “Несцерка”. Мне было там неак вельмі ўтульна, мне страшэнна ўсё падабалася. Пачаў я з масоўкі, а ўжо праз два гады быў прызначаны на ролю Юрася.

— Адроз’я Анастас Шэлег?

— Не, не. Шэлег быў ужо ва ўзросце. Юрася іграў Аляксандр Кацельнік. А потым ужо я. Іграў вельмі доўга. Потым ужо ў самага ўзрост выйшаў. Там, у п’есе ёсць яшчэ тэкст такі: “Малды, вучоны, прыгожы ды багаты”. Гэта пра Юрася. Ну багаты — гэта няхай, а вось малды... Пасля гэтага я быў уведзены на ролю бацькі Насты Мацея (у 1990 годзе). Пазней мяне прызначылі на ролю Несцеркі.

— А скажыце, ці памятаеце нейкія кур’ёзныя выпад-

Сучаснае прачытанне класікі.

Несцерка — Фёдар Шмакаў.

кі, звязаныя з гэтым спектаклем?

— Аднойчы быў фенаменальны выпадак. Мне страшэнна падабаўся вобраз Шкаляра. А ў нас парадак такі: кожны акцёр не пазней, чым за паўгадзіны павінен распісацца аб сваім прыходзе. А памочнік рэжысёра павінен правярць. І калі хтосьці не распісаўся, трэба падыймаць трывогу і шукаць таго артыста. А ў той вечар жанчына праявіла. Спектакль пачалі, а Шкаляра няма. У нас быў такі малодшы акцёр Святаслаў Астравіч, хацелі яго ўкінуць. Я падумаў: а што гэта будзе, ён жа зусім слоў не ведае? А ў нас у спектаклі было двое выканаўцаў на ролю Мацея. Калі я іграў бацьку, Віктар Дашкевіч працаваў у масоўцы і наадварот. У гэты вечар я павінен быў іграць Мацея. Я кажу: “Люді, што вы робі-

це, выпускайце мяне, я хоць тэкст ведаю”. Ну і тут хударня пераапраноўш Дашкевіч у бацьку, а мяне ў Шкаляра. Я выйшаў і ўсё выдатна адыграў. Шмакаў сядзеў у зале і нічога не заўважыў. Тут у перапынку з’яўляецца той артыст, што спазніўся, увесць загараны. А Шмакаў яму: “Што ж вы апрануліся, яшчэ ж спектакль не закончаны”. Так што я яшчэ і Шкаляра аднойчы сыграў.

— Якія партнёры, з кім давялося працаваць, вам найбольш запомніліся, спадабаліся?

— Мяне вельмі ўражваў народны артыст Беларусі Анастас Міхайлавіч Трус у ролі Башкі. Там быў і гумар, і драматызм, і цэлая гама пачуццяў і перажыванняў. Настачку аддаюць за Шкаляра, ідзе вясленны абрад, яе рыхтуюць, на яе апраноўш вясленны ўбор. Яна звяртаецца да бацькі: “Татулечка родны, не аддавай мяне за нялюблага”. Ён адказвае: “Пытайся ў маці”. А далей ідзе вясленная песня ўжо пра развітанне з домам. І што робіць Трус? Ён падпаяе дзятучатам, але робіць гэта з такім гумарам, што ў глядзельнай зале не тое, каб рогат, а добрая усмешка. Артыст робіць гэта алізн, другі раз. Сваці шыкаюць на яго, але ён працягвае. Трус пашырыў сваю маленькую ролю.

З успамінаў вядучага майстра сцэны, актрысы Раісы Грыбовіч:

— Скажыце, Вы доўга працавалі ў спектаклі?

— Я думаю, што як прыйшла ў тэатр, так і працавала.

— Ага, у масоўцы.

— Ну так. Потым жа я там запявала “Курачку”. Гэта такі эпизод у спектаклі, вельмі важны. Я не ведаю, як

— Калі я ўводзіўся на ролю Юрася, мне далі экзэмпляр памрэжа, самы першы варыянт “Несцеркі”. Дык там столькі адрозненняў ад таго тэксту, які быў надрукаваны яшчэ ў даваенным выданні п’есы! Калі яго праўнаць з пасляваенным, то ўбачым каласальную розніцу. Проста аўтар пазней унёс туды ўсе акцёрскія імправізацыі, якія адпаведна замацаваў рэжысёр спектакля.

У “Несцеркі” вельмі шчаслівы лёс. Ён ідзе да гэтага часу. Звычайны спектакль выпускаецца і самае большае 5 — 6 гадоў жыве. “Несцерка” застаецца жывым доўгі доўгі час.

ён называецца. Дзяўчат там запяваюць, калі Настачку рыхтуюць да вяслення. А як “Лявоніху” танцавалі! Так было весела. Вочы гарэлі. Нават і ў масоўцы выходзіць было за шчасце. Таму што ты выходзіў, калі ўсе карыфееў былі яшчэ жывыя. А некаторыя з іх працавалі яшчэ на прэм’ерных паказах. Я яшчэ заспеў той час, калі Трус выходзіў у ролі Башкі. Як ён дзяку выносіў! І ўсё рабіў з такой цеплынёй, ты верыў, што гэта жывы персанаж. Талы ж і Канапелька ў пары працавала з Пісаравай, потым і Сквацова далучылася. Успамінаю такі цікавы эпизод. Мы паехалі на гас-

тролі ў Бабруйск. Сквацова павіна была іграць жонку Судзі. І нешта там зарыўся. Мне трэба было хутка ў гэты вобраз ускочыць, без рэпетыцый. Гэта эпизодны вобраз, у яе літаральна некалькі слоў. Нешта я на сябе нахлывуць. Але ж вобраз яшчэ нежывы. Памятаю, ад страху шпосыі такое выдала, што называецца, урэзала. А потым атрымала заўвагу ад галоўнага рэжысёра. Бо занадта было. Пазней мяне ўжо прызначылі афіцыйна на гэтую ролю. Узрост ужо дазваляў. А потым, калі ўжо Мазынскі задумаў новую версію “Несцеркі”, ён прызначыў мяне на ролю Настачкі. Але не адбылося. Памятаю, усіх “круціла” ў тэатры: “Чаму Грыбовіч? Бо добра спявае?” Потым, праз шмат гадоў, калі Шмакаў аднаўляў спектакль, я прасіла ў яго ролю Мальвіны, але талы нельга было прабіцца. Там былі такія выканаўцы, як Пісарова, Сквацова. Мне казалі, што пакуль ранавата.

— Калі адбываецца кані-тальная рэканструкцыя спектакля, многія падавалі заўвагу на ролю. А ці падавалі вы?

— Не. Тым не менш стала іграць гэтую Мальвіну. Трэба было пры захаванні агульнага малюнка знайсці і нейкія свае рысачкі, падключыць пражыванне, каб быць не судзіёй, а заступнікам, адвакатам ролі. Чаму яна такая? Бо перажывае за сваю дачку, як у яе лёс складзецца. Вось за ганчара выйшла і пакутую, а ты выйдзеш за багатага, гора не спазнаеш. Але ўсё роўна стромкі на сэрцы ёсць. Вобраз з гадамі, з кожным новым спектаклем расце, нараджаюцца новыя рысачкі, таму што мяняюцца актрысы — гэтыя дачушкі. Былі і несастыкоўкі. Была ў нас адна малода актрыса. Я ёй кажу: “Ну як жа так? Калі цябе ў фінале замуж выдаюць, ты хоць слязу пусці, там нельга з халодным носам, трэба, каб былі шчырыя пачуцці. Таму што глядача

не падманеш. Я імкнулася ёй дапамагчы. З цягам часу яна нажыла патрэбныя рысы. З Ленай Шарэпчанка асабліва прымемна было працаваць. Мы адчувалі адна адну. Па тэмпературу яна, можа быць, мацнейшая, чым астатнія. Яна шчыра пражывала ўсе эпізоды, усе падзеі. Ну і з Сашам Базуком там сустрэліся, закахаліся, і пара ў іх атрымалася.

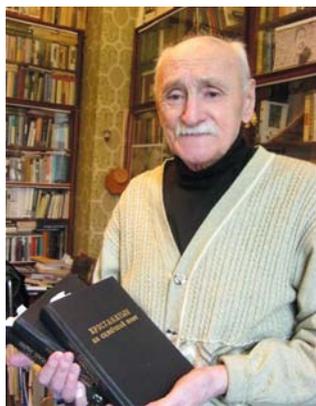
Калі былі жывыя кар'ефі, спектакль быў, магчыма, больш жывы, бо для таго пакалення тое жыццё, што адбываецца на сцэне, было ім больш знаёмае і зразумелае. І я памятаю атмасферу куліс. Мы сталі і з такімі трапяткімі адносінамі глядзелі на ўсё. І зусім нескладана было чакаць свайго выхаду, бо спектакль ішоў на адным дыханні. І асобна яшчэ трэба сказаць пра аркестр, які талды суправаджаў спектакль. Утваралася адчуванне, што мы адно цэлае, адна каманда. Музыка давала зусім асаблівую атмасферу. Самыя добрыя словы я хачу сказаць пра Зінаіду Ігнатаўну Кананелька. Якая яна была цёплы чалавек і як магула ставілася да ўсіх нас, маладых. Мы збіраліся ў яе дома, у тым ліку і пасля “Несцеркі”. Там бывалі і паэты, і мастакі, і іншыя цікавыя людзі горада.

Трэба ўспомніць і пра Людмілу Іванаўну Пісараву. І гэтыя яе размовы пра папугайчыкаў, і сустрэчы ў фае, дзе яна магла расказаць розныя анекдоты, альбо песню заспяваць. Мы ж і на творчыя вечарыны некалі з ёй вязалі ад таварыства “Веды”. І мне здаецца, што яе выкананне бліжэй да таго вобраза, што ў мяне атрымаўся. А колькі гумару ў яе было, калі яна вырабляла з Мікалаем Пішчакіным (ён іграў Шкаляра) ролі на лаўках. Яна магла працяваць бясконца. Падтрымку мы атрымлівалі і ад Іосіфа Матусевіча (Суддзя), які таксама працаваў у “Несцерцы”. Успамінаю Якава Буракова (Першы шляхцюк). Ён доўга працаваў загалдыкам трупы, але і потым, калі сышоў з гэтай пасады, любіў наводзіць парадка, сачыў за дысцыплінай на сцэнічнай пляцоўцы. Вельмі былі самавіты мужчына і добры акцёр. Яго жонка, Акцябрына Мельзіокова (Свацця ў “Несцерцы”), вельмі сціпла жанчына, звычайна трымалася ад усіх асобна. Але потым я зразумела, што яна вельмі глыбокі чалавек і таленавітая актрыса.

На сёння спектакль “Несцерка” сыграны больш шасцісот разоў. Звычайна ім адкрываецца кожны тэатральны сезон, самыя адказныя гастролі. Хочанша спадзявацца, што яму суджана яшчэ доўгае-доўгае жыццё.

Юры ІВАНОЎСКІ,
літаратурны рэдактар
Нацыянальнага
акадэмічнага драматычнага
тэатра імя Якуба Коласа
Фота з архіва тэатра

Гэты чалавек быў унікальным акцёрам, адным з самых лепшых дыктараў радзі і тэлебачання нашай рэспублікі, арыгінальным тэатральным педагогам, сапраўдным майстрам мастацкага чытання, аўтарам цікавых і каштоўных артыкулаў па культуры мовы і метадыцы мастацкага чытання.
Ілля Кургана называлі “легендарным дыктарам”, “залатым голасам Беларусі”, “беларускім Левітанам” і “палымным барацьбітом за культуру мовы”. 25 мая бягучага года — 95 гадоў з дня нараджэння заслужанага артыста Беларусі, якога многія тэатразнаўцы і культуролагі і па сёння лічаць “гонарам беларускай культуры” другой паловы XX — пачатку XXI стагоддзя.

Ілля Курган са сваімі метадычнымі дапаможнікамі.

Легендарны дыктар, непаўторны голас Беларусі...

У верасні 1971 года народны пісьменнік Іван Шамякін напісаў водгук на дзейнасць Іллі Кургана: “...Ілля Львовіч Курган валодае выдатнымі прыроднымі дадзенымі, акцёрскім талентам, — усё гэта, памножанае на акцёрскае майстэрства, дае яму магчымасць выконваць самыя складаныя паэтычныя і празаічныя творы...”

Як педагог Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, ён аказавае вялікі ўплыў на фарміраванне сцэнічнай мовы ў маладой змены нацыянальнага тэатра”.

А мастацкі кіраўнік Мінскага абласнога драматычнага тэатра, адзін з самых таленавітых беларускіх тэатральных рэжысёраў, Валерыі Анісенка адзначаў: “Ілля Курган — з’ява ў беларускай культуры... Ілля Курган — з’ява ўнікальная. Ён адзін з нямногіх дзейных майстроў, якія ведаюць і выспяваюць асноватворныя прыніцы старой класічнай школы выхавання мастака і грамадзяніна. Бліскучы майстар і выканаўца”.

Малая радзіма Іллі Кургана — горад Барысаў. Тут у сям’і Льва Ілліча Эйдэльмана і Хасі Аронаўна Курган 26 мая 1926 года пачаўся яго жыццёвы шлях. Калі хлопчыку споўнілася 8 гадоў, у 1934 годзе, сям’я пераехала ў сталіцу БССР — горад Мінск, дзе ён вучыўся ў сярэдняй школе № 5.

У 1999-м годзе аўтар гэтых радкоў сустрэўся з Іллі Курганам у санаторыі “Гарадзішча”, зрабіў з ім інтэрв’ю. Прывяду некалькі таварных вагонаў да Масквы, а адтуль — ва Узбекістан, у старажытны горад Самарканд. Нават нейкае жыллё далі нашай сям’і. Памятаю, што першай маёй працай стала

Да 95-годдзя з дня нараджэння Іллі Кургана

сваю настаўніцу з пятай школы Сцепаніду Іванаўну. Яна была чалавекам не толькі беларускай, але і сусветнай культуры, сапраўды, з’яўлялася Настаўніцай з вялікай літары.

Некалькі слоў хачу бы сказаць і пра першыя дні вайны... 23 чэрвеня я сядзеў на ганку нашага дома. У той час адбыліся першыя налёты нямецкай авіяцыі на сталіцу нашай рэспублікі. Адна бомба каля ўваходу ў парк імя Горкага трапіла прама ў дуб. Ён так стагнаў і трашчаў. А ў мяне было такое адчуванне, што яму вельмі балюча. А назаўтра — 24 чэрвеня была самая страшная бамбёжка Мінска. Горад гарэў як тысячы свечак, і полымя было бачна на адлегласці некалькі дзясяткаў кіламетраў... На месцы нашай хаты я з братамі ўбачыў дзве гары чорнага попелу.

У нас не засталася ні дакументаў, ні калейкі грошай. Немцы разбамбілі чыгунку. Разам з іншымі мінчанамі мы пайшлі пешшу ў Барысаў. З Барысава ў таварных вагонах дабраліся да Масквы, а адтуль — ва Узбекістан, у старажытны горад Самарканд. Нават нейкае жыллё далі нашай сям’і. Памятаю, што першай маёй працай стала

чыстка прыбіральні. У той час я працаваў начным сторажам і асенізатарам. Калі ў 1945 годзе мая сям’я вырашыла вярнуцца дамоў, мяне адправілі “ў разведку”. Я прыхаў у Мінск, пайшоў туды, дзе да вайны жыла мая сям’я. У гэта цяжка паверыць, што менавіта там я сустрэў свайго бацьку, які толькі што вярнуўся з фронту, а дакладней — з Германіі. Можна сказаць, што такія рэдка судзіліны можна ўбачыць толькі ў кінафільмах”.

У 1945 годзе 19-гадовы Ілля паступіў у Беларускі тэатральны інстытут на акцёрскі факультэт на курс беларускага драматурга, рэжысёра, педагога, аднаго са стваральнікаў беларускага тэатра, народнага артыста Беларусі Еўсцігнея Афінагенавіча Міровіча.

У тэатральным інстытуце, па словах Кургана, былі фантастычныя педагогі: “Я ніколі не забуду народных артыстаў БССР Еўсцігнея Афінагенавіча Міровіча, Дамітрыя Аляксеевіча Арлова і Канстанціна Мікалаевіча Саннікава. Старшыней Дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі быў народны артыст СССР Глеб Паўла-

віч Глебаў. Нас вучылі людзі, якія, умоўна кажучы, зубы з’елі на тэатры”.

Па заканчэнні інстытута ў 1949 годзе Кургану прапанавалі размеркавацца ў Віцебск драматычны тэатр. І раптам ён пачаў па радыё, што аб’яўляецца конкурсам на месца дыктара-практыканта Беларускага радыё. І лістапада 1949 Ілля Львовіч прайшоў сярэд амаль 100 кандыдатаў па конкурсу і быў прыняты дыктарам Беларускага радыё і ўжо хутка пачаў выходзіць у эфір.

4 лістапада 1950 года быў апублікаваны артыкул Іллі Львовіча “Пусть растут наши дети” пад псеўдані-

Добра пастаўлены голас быў у Іллі Львовіча ад прыроды, а астатняе — толькі праца і талент. Вельмі важна, што ён прывіў правільную беларускую мову некалькім пакаленням радыё- і тэлегледачоў. Больш таго, будучы прафесарам Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, І.Курган навучыў сцэнічнай мове многіх будучых артыстаў і вядучых радыё і тэлебачання. Разам з іншым прафесарам Андрэем Калядой ён склаў і выдаў у 1998 — 2000-м гадах “Хрэстаматэю па сцэнічнай мове” (у чатырох кнігах).

Многія артысты называлі яго “мытняй, якая не прапускае славесную фальшу”. У дапамогу дыктарам Ілля Курган папражтаваў метадычныя дапаможнікі “Слово о дикторском мастерстве” (1975), “Живое слово в эфире” (1992), “Труст светлая моя...” (1997) ды іншыя.

Акцёрскае майстэрства Іллі Кургана асабліва праявілася ў радыёпастановах “Прымакі” Я.Купалы, “Паляўнічае шчасце” Э.Самуілічкі, “Сцяг брыгады” А.Куляшова, “Незабыўныя дні” М.Лынькова, у шматсерыйным радыёспектаклі “Доктар Русель” У.Дзюбы, дзе ён іскрава сыграў ролю савецкага дыпламата, намесніка наркама замежных спраў СССР Льва Караяна.

На Беларускім радыё Ілля Львовіч запісаў “Скіп’ёўскі лес” К.Чорнага (1995), “Пан Тадэвуш” А.Мішкевіча (1997). Сярод твораў, запісаных на грамплацінках, трэба адзначыць пазмы Я.Купалы “Курган”, Я.Коласа “Новая зямля” і “Сымон Музыка” (урыўкі), П.Глебкі “Мужнасць” і “Летні дзень”, П.Труса “Дзесяты падмурак” (урыўкі), вершы М.Багдановіча, П.Броўкі ды іншыя.

У снежні 1968 года за высокай дасягненні ў свай шматграннай дзейнасці Іллі Кургану было прысвоена ганаровае званне заслужанага артыста БССР. Ілля Кургана не стала 21 жніўня 2019 года — на 94-м годзе жыцця.

Велізарны ўклад Іллі Кургана ў развіццё моўнай і тэатральнай культуры Беларусі дастойны таго, каб імя гэтай асобы шматграннага таленту было ўвекавечана ў яго роднай рэспубліцы.

Эмануіл ЮФЕ,
прафесар, доктар
гістарычных навук

Як вядома, пасля Вялікай Айчыннай вайны на галоўнай магістралі Мінска — Савецкай вуліцы — ацалела ўсяго каля дзясятка будынкаў. Усё астатняе ляжала ў руінах. Адрэзана ж пасля вызвалення горада ад акупантаў пачалося яе аднаўленне. Да гэтага былі прыцягнуты тысячы рабочых, будаўнікоў, інжынераў, праекціроўшчыкаў, архітэктараў. У 1952 годзе вуліца стала праспектам Сталіна. Масштабныя разбурэнні паставілі пытанне аб мэтазгоднасці аднаўленчых работ. Былі нават праекты аб будаўніцтве новага горада ў некалькіх кіламетрах ад руін старога, разбуранага Мінска. І ўсё-такі перамог пункт погляду пра адраджэнне сталіцы на ранейшым месцы.

Будавалі зранены горад наноў у тры чаргі: першы, цэнтральны, участак ад плошчы Леніна да Круглай плошчы (каля 3 кіламетраў), другі — ад Круглай плошчы да будынкаў Калініна (2,7 кіламетра) і трэці — ад плошчы Калініна да ўезда ў горад з боку Маскоўскай шашы. І 8 кастрычніка 1944 года ў Мінску прайшоў першы шматтысячны нядзельнік. Пасляваенная забудова галоўнага праспекта сталіцы можа служыць прыкладам архітэктурнага стыля, вядомага як “сталінскі ампір”. Ён разумее пад сабой некалькі стылей, якія маюць агульныя рысы, зусім не падобныя да іншых кірункаў у архітэктуры Расіі і замежных краін. Гэта і з’явілася прычынай таго, што 18 студзеня 2002 года праспект Незалежнасці (ад Гаўпаўшатамта да вуліцы Казлова, а далей — будынік выбарачны) быў унесены ў Дзяржаўны рэестр гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь як унікальны горадабудаўнічая магістраль, што не мае аналагаў у еўрапейскім урбаністычным дойлідстве. Успомнім, гэты самы праспект і яго “сталінскі ампір” у свой час разглядаўся як прэтэндэнт на ўнясенне ў Спіс UNESCO, а значыць — мог бы ўвайсці ў сусветную спадчыну архітэктурных раўняў планеты. На жаль, канешне, але цяпер наўрад ці ўвоўдзіце з-за пэўных навабудуў...

Сярод шматтысячнай арміі, што адраділа з попелу Мінск — горад-герой, горад-інтэлектуал, горад-прыгажун, асаблівае месца належыць Валянціну Аляксандравічу Несцераву, чалавеку незвычайнага лёсу, з імем якога звязана павеннае нараджэнне многіх беларускіх гарадоў і, перш за ўсё, цэнтра нашай сталіцы.

З 89-ці гадовым палкоўнікам у адстаўцы Несцеравым мяне пазнаёміў тагачасны супрацоўнік Цэнтра інфармацыі і грамадскіх сувязей Камітэта дзяржаўнай бяспекі Артур Стрэх. Нагода была сапраўды паважная: тады клуб імя Ф.Э.Дзяржынскага, што на вуліцы Камсамольскай, урачыста адзначае 60-годдзе, а будаваў гэты клуб, як і сам гмах КДБ, якраз Валянцін Аляксандравіч.

І вось я разам з фотакорэспандэнтам Юрыем Іва-

новым — у кватэры ветэрана, у доме № 16 па праспекце Незалежнасці — акурат на супраць будынка Камітэта дзяржбяспекі. Шчыра кажучы, ідучы да Несцерава, я знаходзіўся ў пэўнай збянтэжанасці — усё ж узрост сур’ёзны, ды і прафесія чэкіста, па маім меркаванні, не вельмі спрыяла адкрытай размове. Але нас ветліва сустрэў моцны, энергійны і першы шматтысячны нядзельнік. Пасляваенная забудова галоўнага праспекта сталіцы можа служыць прыкладам архітэктурнага стыля, вядомага як “сталінскі ампір”. Ён разумее пад сабой некалькі стылей, якія маюць агульныя рысы, зусім не падобныя да іншых кірункаў у архітэктуры Расіі і замежных краін. Гэта і з’явілася прычынай таго, што 18 студзеня 2002 года праспект Незалежнасці (ад Гаўпаўшатамта да вуліцы Казлова, а далей — будынік выбарачны) быў унесены ў Дзяржаўны рэестр гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь як унікальны горадабудаўнічая магістраль, што не мае аналагаў у еўрапейскім урбаністычным дойлідстве. Успомнім, гэты самы праспект і яго “сталінскі ампір” у свой час разглядаўся як прэтэндэнт на ўнясенне ў Спіс UNESCO, а значыць — мог бы ўвайсці ў сусветную спадчыну архітэктурных раўняў планеты. На жаль, канешне, але цяпер наўрад ці ўвоўдзіце з-за пэўных навабудуў...

Некалькі годзін доўжылася мая першая гутарка з Валянцінам Аляксандравічам. Потым я прыходзіў яшчэ двойчы. З цікавасцю разглядаў сямейны альбом з фотаздымкамі, ганаровыя граматы Вярхоўнага Савета БССР розных гадоў, узнагароды КДБ і пагранвойска, два ордэны Чырвонай Зоркі, ордэн Знак Пашаны, шмат медалёў... Вось фатаграфія аж 1894 года: уральскі горад Кунгур, малая радзіма майго героя. Башка — чыгуначнік, мама — хатняя гаспадыня. Яшчэ фатаграфія — год 1919-ты — таксама башка. У гэтым годзе нарадзіўся іх сын Валёк...

Роўна праз 20 гадоў Валянцін Несцераў атрымаў дыплом Свардлоўскага будаўнічага тэхнікума. А яшчэ праз дзевяць гадоў, у 1948-м — ён ужо ў Мінску — інжынер-будаўнік, старшы лейтэнант МДБ. Аднак я забег наперад ... Дык вось, 1939 год. Пасля заканчэння тэхнікума Валянцін аказваецца ў Ленінградзе на кароткатэрміновых курсах удасканалення інжынераў і тэхніку-будаўнікоў Ваенна-марскага флоту. Атрымаўшы званне ваенна-тэхнічна-будаўніка 2-га рангу, Несцераў накіроўваецца на Далёкі Усход для ўмацавання Ціхаакіянскага ўзбярэжжа ад магчымай ўваўнамаштабнай агрэсіі з боку Японіі. Нядаўнія падзеі на возеры Хасан былі яшчэ ў памяці. І вось ля Магадана рота будаўнікоў пад кіраўніцтвам Несцерава ў 30-градусны мараз распачынае будаўніцтва берагавых супрацькарабельных батэрэй: капаніраў для гармат, гарнізённых казарм, падземных сховішчаў боепрыпасу, электрастанцыі.

Калі пачалася Вялікая Айчынная, работы прадоўжыліся па ўзмоцненым рэжыме. Са Свардлоўска прыхадила да Валянціна Несцерава маладая жонка Нона

Валянцін Несцераў. 2008 год.

Лёс чэкіста-будаўніка, які адраджаў Мінск

Разбураны Мінск пасля вызвалення. 1944 год.

Віктараўна, сапраўдная “дэкабрыстка”: яе не спынілі ні доўгая стомная дарога “на край свету”, ні холад, ні сціплыя бытывыя ўмовы. Пад Магаданам жылі ў фанернай палатцы: ратавала “буржуйка” ды двухметровая кашоўка снегу, наваленая салдатамі на палатку для ўціплення. Бедны паёк дапаўняла рыба — кета і гарбуша, а таксама мядзведзіна, яйкі чакі і гагар, здабытыя ў скалах, ды спірт. І так — да канца 1942 года. Потым будаўнічому роту Несцерава пагрузілі на карабель і па моры з Магадана накіравалі ва Уладзіўстак. Праз некалькі месяцаў частку, дзе служыў Несцераў, па чыгуныцы ў чырвоных вагонах кінулі праз усю Расію на захад, у Наўгародскую вобласць, пад горад Холм. Жонка Нона засталася да лепшых часін ва Уладзіўстаку.

Так Валянцін Аляксандравіч трапіў у склад 21-й асобнай лыжнай марской брыгады 1-й Ударнай арміі Паўночна-Заходняга фронту, якім тады камандаваў генерал-лейтэнант Іван Коцеў. Шоў 1943 год. Тут, на рацэ Ловаць, што за сотню кіламетраў ад Старой Русы, камандзір сапёрнага ўзвода, ваенны тэхнік 2-га рангу Несцераў прыняў свой першы бой. Тут асвоіў і новую прафесію падрыўніка. Аднак брыгаду так пашкуматала ў жорсткіх баях, што яе прышлося расфарміраваць, а рэшткі адправіць на ўкамплектаванне другіх частак.

Несцераў аказаўся ў Свардлоўскай на курсах “Выстрал”, дзе рыхтавалі камандзіраў рот і батальёнаў. Чатыры месяцы праляцелі як азізін дзень. За-

валася, мара трапіць хутчэй на фронт вась-вась ажыццявіцца. Але тут здарылася непрадбачанае: востры прыступ алергіі, няўдалая аперацыя, і ў выніку — перытаніт! Замест фронту — інваліднасць, і — бывай, армія! Камісавалі, як кажуць, начыста...

Несцерава вывезлі на Урал, у горад Камышлёў Свардлоўскай вобласці, дзе ў той час ужо шмат гадоў жыў яго бацькі. Уладкаваўся ваенкіраўніком у педучылішча, але праз пару месяцаў, на пачатку лютага 1944 года, новаспечанаму педагогу прапанавалі паслужыць радзіме ў органах дзяржбяспекі.

Валянцін Несцераў: “Быў чэкістам лічылася ганаровым, але ўсё роўна я доўга не даваў згоды, бо, апрымомнеўшы ад хваробы, імкнуўся толькі на фронт, дзе як падрыўнік і будаўнік мог бы прынесці больш карысці Айчыне. А чым канкрэтна я буду займацца ў Наркамаше бяспекі, мне не казалі. Але, урэшце, мяне ўтаварылі, пераканалі, што адпаведная майму профілю работа для мяне знойдзецца...”

Так яно і адбылося. Загартаванага афіцэра з вопытам работы са зрыўчаткай рыхтавалі для закідкі ў Беларусь, у тым ворага, каб навучыць партызан дыверсійнай і выбуховай справе. Але пакуль ішла падрыхтоўка, фронт імкліва каціўся на захад, і Несцераў замест варажы тэлу трапіў у толькі што вызвалены Гомель у распарджэнне НКУС БССР.

Валянцін Несцераў: “Мінск яшчэ не быў вызвалены. Але ўсё ішло да таго. Неяк выклікаў мяне Лаўрэн-

цій Цанава. У той час ён быў наркам (з 1946-га — міністр) дзяржбяспекі БССР, генерал-лейтэнант, камісар 2-га рангу, а ў час вайны кіраваў асобымі аддзеламаі Заходняга і Цэнтральнага фронтоў, быў намеснікам камандуючага 2-м Беларускам фронтам. Словам, асоба вельмі няпростая... Выклікаў і кажа: бяры 15 чалавек будаўнікоў — рэзервістаў-операўнаважаных і кіруй іх у Добруш. Тэрмінова трэба там пабудаваш... кароўнікі і свінарнікі. І вось я, старшы лейтэнант дзяржбяспекі, больш як два месяцы

нуты ў Бутырскую турму, дзе ў час жорсткіх дапытаў памёр у кастрычніку 1955 года. Хоць ёсць версія, што ён скончыў жыццё самагубствам.

Двухпавярховы дом будога кіраўніка МДБ Цанава, “Лаўрэнція Другога”, як яго клікалі, — праіснаваў да 2005-га, пакуль праз шэсць гадоў не згарэў. Праўда, ацалелі ў курадыму фрагменты фасаду, унутраных сценаў, пакояў. Але ўсё гэта было ў брудзе і смеці — сапраўдны бамжатнік, запоўнены пустымі бутэлькамі і акуркамі. І ў ліпені 2011 года па распара-

Як Фенікс

ўкальваў на гэтай “ударнай будоўлі”. Што ж, таксама партрэнная справа... А калі вызвалілі Мінск, мяне адрэзакіравалі ў разбураную сталіцу на ўзнаўленне...”

Цэнтр горада, з 3 ліпеня 1944 года — вуліца Савецкая, будучы праспект Сталіна (пры акупацыі называлася Гауптштрасе, потым незалежана да вызвалення сталіцы ад фашыстаў перайменавана акупацыйнай адміністрацыяй Беларускай Цэнтральнай Рады ў вуліцу 25 сакавіка), практычна цалкам ляжаў у руінах, відовішча было вельмі сумнае.

Несцераў, селычы ў наркамаше, які тады знаходзіўся на плошчы Свабоды, разважаў: колькі ж спатрэбіцца часу, сіл і сродкаў, каб літаральна з попелу адрадіць гэты горад? І першым было заданнем ад Цанава было тэрмінова албудаваш для яго дом у Сцяпанцы. Дакладна такі ж, якім ён быў да вайны. Аказваецца, у час акупацыі гэты дом албудаваш нейкі нямецкі генерал, але перад штурмам горада нашымі войскамі ён папросту яго падаварыў. Несцераў далі ў дапамогу сотню рабочых, і за кароткі час “загарадная рэзідэнцыя” для Цанава была ўжо ўсталявана ў першасным выглядзе. Дарчыне, менавіта тут, у двары дачы, 12 студзеня 1948 года Саламон Міхозэл быў забіты, а яго труп выкінуты на Беларускаю вуліцу насупраць стадыёна “Дынама”. Быццам бы яго выпадкова пераехаў грузавік. Пасля смерці Сталіна і выкрыцця Беры ў пачатку красавіка 1953 года Лаўрэнція Цанава быў арыштаваны разам з групай “подельнікі” і кі-

дзэнні гарадскіх улад рэшткі былога змрочнага прыстанку бярэўскага ката былі знесены і зраўняны з зямлёй. Не ведаю, ці даведаўся пра гэта Валянцін Аляксандравіч? І наогул, не ведаю, як ён адносіўся да таго, напрыклад, што ягоны шэф перад вайной быў арганізатарам масавага расстрэлу больш як чатырох тысяч зняволеных у Заходняй Беларусі? І што Цанава нашых лепшых пісьменнікаў, уключаючы Коласа, Купалу, Лынькова, Броўку, Куляшо-ва, у канцы 30-х у дакладнай запісцы Беры прама называў “фашыстамі-нацыяналістамі”? На жаль, я тады такія пытанні майму суразмоўцы не задаваў...

...Наступным заданнем для Несцерава была рэканструкцыя Круглай плошчы, цяпер — плошча Перамогі, а першы ўжоўсталяваны дом — насупраць сённяшняга кафэрэстарана “Бязрога”. Потым было шмат іншых работ “дзешчычаў” па праспекце, у тым ліку і дом № 16, у якім я 13 гадоў таму тройчы сустракаўся з ім і з яго прыгожай жонкай Валянцінай Віктараўнай, здабываючы эксклюзіўную інфармацыю для газеты “Культура”.

Будынік на вуліцы Маркса, Камсамольскай, Кірава таксама звязаны з яго імем і справамі. Найбольш алкажымі аб’ектамі Несцерава сталі адміністрацыйныя карпусы сённяшняга МУС і КДБ, клуба імя Ф.Э. Дзяржынскага, стадыён “Дынама”, драўляны цырк на тэрыторыі сённяшняга парку імя Горкага. Усё будаўніцтва ішло пад пільным вокам Лаўрэнція Цанава, які на той час меў у Беларусі амаль неабмежаваную

ўладу. І які асабіста адбіраў і зашвардзаў праекты будучых аб'ектаў.

Валянцін Несцераў: “Будавашь тады не было з чаго. Будматэрыялы, шыфер, цэглы, трубы, швікі прыходзілася збіраць, як кашуць, па крупінках. Было цяжка. Але ніякіх затрымак і адгаворак Цанава не цягнуў. Быў вельмі патрабавальным і строгім міністрам. Узнагароджваў і мілаваў сам. Мог выклікаць сярод ночы любога афіцэра ці начальніка будаўнічага ўчастка, і калі хто “праштрафіўся”, — тут жа адпраўляў

цём-шпілем на ёй, кітапту шпілія над Адміралцействам у Ленінградзе, была закладзена яшчэ ў першапачатковым праксе архітэктара Генадзя Баданова, які, дарэчы, тады праектаваў і будаўніцтва Цэнтральнай плошчы. Аднак адсутнасць апаведных сродкаў на завяршэнне гэтага “цуду” тады не знайшлося, і цяпер гэтая вежка пусте...”

Вядомы архітэктар Валянцін Аладаў мне расказаў, што тагачасны кіраўнік архітэктурна-планіровачнай майстэрні інстытута “Белдзяржпраект” Уладзімір Ка-

ляванне асвятлення і тінкоўка. Былі адліты гіпсавыя блокі-разеткі (кожная — вагой у 200 кілаграмаў!), а замацоўваліся яны на драўлянай столі спецыяльнымі шрубамі. Скульптары Заір Азгур і Андрэй Бембель завяршалі на партале круглыя барельефы з адлюстраваннем балерн (прататыпамі сталі артысты Тэатра оперы і балета). Але да 1 мая 1948 года — дня ўводу клуба ў эксплуатацыю — патрэбна было яшчэ шмат чаго зрабіць, хоць і працавалі ў дзве змены.

са спецыяльнага дарагога шкла. Але так здарылася, што на зваротным шляху (святлічню я вёз на студзё-бекеры) цэнтральнае шкло разбілася. Мой стан на той момант цяжка апісаць. Да таго ж, усюдысны начальнік будадзела Штыляеў паспеў штосьці пранюхаць і данесці Цанаве: маўляў, люстра, канешне, па маёй віне, прыйшла ў непрыгоднасць і ў тэрмін дастаўлена не будзе. Міністр позна ўвечары выклікаў мяне “на дыван”: пакажы люстру. Я, з цяжкасцю захоўваючы спакой, спаслаўся на тое, што клаўшычык пайшоў ужо і да раніцы яго не будзе, так што люстру змагу паказаць толькі заўтра. На маё шчасце, міністр пагадзіўся пачакаць. На досвітку я памчаўся ў Оперы тэатр, сустраўся з мастацкім кіраўніком і галоўным дырэктарам тэатра Анісімам Міхайлавічам Бронам. Расказаў што і як. Праблем не было: у тэатральнага кіраўніцтва “вымяняў” на бухту каната неабходны мне фрагмент шкла (аналаг яго, я ведаў, у тэатры быў). Майстар па мантажы, латыш, якога я прывёз з Рыгі, імгненна прывёў усё ў парадак і без усялякіх затрымак падвёў да столі залы жырандоло. У гэты ж дзень, 29 красавіка 1948 года, міністр аглядзеў яе і застаўся задаволены. А Штыляева за “няверную інфармацыю” зняў з пасады і адправіў пра-

Вось я і задаў Несцераву такое далікатнае пытанне.

Валянцін Несцераў: “А што тут незразумелае? Пасля вайны не хапала рабочых рук, каб аднавіць усе разбураныя вайной будовы і прамысловыя прадпрыемствы: у нас на фронце былі вялікія чалавечыя страты, а дэмабілізацыя яшчэ не закончылася. Таму і выкарысталі рэсурсы ваеннапалонных. Першая партыя немцаў прыбыла ў Беларусь у жніўні 1944-га. Спачатку іх размясцілі ў Бабруйскім лагеры, у Барысаве і Оршы. Потым яны з’явіліся ў Мінску — на тэрыторыі Масюкоўшчыны, на месцы сённяшняга корпуса “Гарызонт”, а таксама на тэрыторыі сучаснага сквера Янкі Купалы і ў раёне Асмалоўкі, дзе яны вельмі якасна будавалі дамы. Усяго ў Беларусі, пад эгідай Галоўнага ўпраўлення па справах ваеннапалонных і інтэрніраваных пры МУС СССР, налічвалася штосьці каля 80 — 90 тысяч. Жылі яны ў бараках: слупы, калочы дрот, вышкі з салдатамі-ахоўнікамі. Прыкладна адзін канваір на 15 палонных.

Трошкі пазней з Германіі і краін, якія ваявалі на яе баку, прывезлі інтэрніраваных немцаў, аўстрыйцаў, італьянцаў — так званых “востэрбайтараў”, сярод якіх былі кваліфікаваныя інжынеры, будаўнікі, электрыкі, страхары, муляры, штука-

ды, бамбёжкі, холад і голад, бо дзяліліся ж апошнім... Такага я больш нідзе не сустрэкаў... Паступова палонных “будуўнікоў” Мінска і іншых нашых гарадоў рэпатрыравалі на радзіму, і прыкладна да 1950-га года іх на нашай тэрыторыі практычна не засталася...”

У час нашай апошняй, трэцяй размовы я запытаўся ў Несцерава пра тое, як склаўся яго далейшы лёс. Ён раскажаў, што ў 1959 годзе скончыў завочна будаўнічы факультэт Беларускага політэхнічнага інстытута. Дарэчы, пасля раз’яснення культуры асобы на XX з’ездзе партыі яму было загадана знішчыць гіпсавую статуэтку Сталіна аўтарства Андрэя Бембеля, якая ўпрыгожвала вестыбюль клуба Дзяржінскага. Аднак скульптуру ён не знішчыў: загадаў рабочым распілаваць яе на тры часткі і акуратна скласці ў падваротні. Падумаў тады: а мо і спатрэбіцца... Хтосьці з разумнікаў пажартаваў: прыбіраючы помнікі, захоўвайце пастаслупы, калочы дрот, вышкі з салдатамі-ахоўнікамі. Дзе цяпер фрагменты той скульптуры — невядома. Пакуль страчныя бюст правядыра не спатрэбіўся...

Мая апошняя размова са старым чэкістам закончылася познім вечарам. Валянцін Аляксандравіч паказаў сваю ўтульную кватэру, дарэчы, атрыманую яшчэ ў тыя часы ад МДБ БССР, распавёў пра сваю сям’ю, пра першую жонку Нону Віктараўну, якая памёрла ад інсульту ў 1992 годзе, пра сына Лёву, які ў тыя часы працаваў загадчыкам кафедры цэпагазазабеспячэння і вентыляцыі Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта. А яшчэ — пра трох малодшых братоў, якія мужна змагаліся на франтах Вялікай Айчыннай. Радавы Мікалай Несцераў, самы малодшы, загінуў на Курскай дузе. Міхаіл, баявы лётчык бамбардзіровачнай авіяцыі, загінуў смерцю храбрых у паветраных баях за Беларусь. Леанід, былы танкіст, палпацкоўнік, пайшоў з жыцця ў 2005 годзе ад цяжкай хваробы...

І вось прайшоў час — цэлыя 13 гадоў пасля тых памятных сустрэч са знакамітым будаўніком-чэкістам Валянцінам Несцеравым, бісеуду з якім я так надрукаваў у “Культуры”. Літаральна на днях, калі рыхтаваў матэрыял, патэлефанаваў Артуру Стрэху, які сёння працуе памочнікам кіраўніка Беларускай натарыяльнай палаты. Ён сказаў, што Несцерава ўжо няма ў жывых. Але добрая памяць пра яго застаецца.

Шмат чаго з тых разоў з Несцеравым, зафіксавана ў маім блакноце, так бы мовіць, было пакінута “за кадром” тагачаснага матэрыялу. І праглядаючы запісы сёння, падумаў, што яны маглі бы быць карыснымі і для сучасных чытачоў, асабліва для тых, хто цікавіцца ўнікальнай гісторыяй пасляваеннага Мінска. Што я і зрабіў.

Барыс КРЭПАК

З попелу...

Сталіца аднаўляецца.

Мінск. 1946 год.

Дарожныя работы па вуліцы Савецкай. 1947 год.

Дача Лаўрэнцыя Цанавы. Канец 1950-х.

яго на пошкі будматэрыялаў па ўсім Савецкім Саюзе”.

Кіпучая энергія і высокая адказнасць Несцерава за даручаную справу не засталіся незаўважанымі: неўзабаве яго прызначылі намеснікам начальніка гаспадарчага ўпраўлення МДБ БССР па будаўніцтве. У абавязкі ўваходзіла будаўніцтва не толькі ў Мінску, але і ў Гомелі, Віцебску, Магілёве, Шклове, Бабруйску. Але асабліва ўважліва Цанава сачыў заходам футбольнага матчу на стадыёне “Дынама” без адрыўу, так бы мовіць, ад службовых спраў. Спытаў аб гэтым Валянціна Аляксандравіча.

Валянцін Несцераў: “Лухта. Вядумка. Так, Цанава сапраўды любіў футбол, як, зроста, і балет. Але гэтая вежка з запланаваным вян-

роль спрабаваў прырчыць усёмагутнаму міністру, маўляў, гэта будзе супярэчыць законам сіметрыі. “Вось што, таварыш Кароль, — грозна адказаў Цанава. — У Беларусі ўсё палпарадкавана існаму закону — закону Цанавы. У архітэктуры, магчыма, ты і кароль, а тут кароль я. І па-старайся, каб вежачка атрымаўся прыгожай. І на гэтым кропка”.

З клубам Ф.Э. Дзяржынскага звязана яшчэ адна цікавая гісторыя. У пачатку снежня 1947 года будаўніцтва адміністрацыйнага будынка МДБ і клуба, у асноўным, было завершана, і супрацоўнікі пераехалі сюды з плошчы Свабоды, хоць работы па добраўпарадкаванні каналізацыйнай сістэмы і прылеглай тэрыторыі яшчэ працягваліся.

У клубе таксама закончыліся галоўныя будаўнічыя работы, якія вяліся пад кіраўніцтвам Несцерава. Заставалася ўнутраная аздоба памяшкання, уста-

Валянцін Несцераў: “... Распавяду пра такі выпадак. Клуб ужо быў гатовы да з’явы, але адсутнічала электраправодка, хоць стаякі ўжо былі ўсе адкрыты для яе пракладкі. Я — да паляўніцка-забеспячэнцаў, кажу: няма праводоў. Яны: “Нічога, знойдзем. Толькі таварышу Цанаве — ні слова”. Але праводоў усё няма. А Лаўрэнці Фаміч мяне выклікае — раз, другі, трэці. Я не вытрымаў, паведаміў, што справа з электрычнымі правадамі пакуль з месца не зрушыла, і таму я не магу закончыць аддзелачныя работы. Раз’юшаны міністр імгненна (а справа адбылася, як заўжды, адначу) выклікаў да сябе афіцэраў, і ранішай усё яны, разгубленыя і паніклены, раз’ехаліся шукаць матэрыял: хто — у Рыгу, хто — у Ташкент, хто — у Маскву. І хутка ўсё прывезлі. Справа заставаўся за святлічнюй. Мяне паслалі ў Рыгу, дзе за тры дні мясцовае ўмельцы вырабілі прыгожую жырандоль

цаваць у Гомель. Але пра усё гэта я даведаўся значна пазней. Да слова сказаць, сёння (гаворка ішла ў канцы красавіка 2008 года. — Б.К.) у клубе практычна ўсё, акрамя, безумоўна, драпіровак, заслоны, крослаў і колеру, засталася, як і было тады, 60 гадоў таму. У 1970-м, перад выхадом на пенсію, я яшчэ раз правярэў мацаванне люстры — усё было ў парадку...”

Мяне даўно хвалявала тэма нямецкіх ваеннапалонных у аднаўленні разбуранага фашыстамі Мінска. Кульварныя размовы пра гэта даўно хадзілі сярод людзей і 60 — 70-я гады, і на тое было шмат жывых сведкаў. Асабіста мне пра гэта расказвалі журналісты і мастакі Уладзімір Бойка, Тамара Абакумоўская, Валянцін Тарас, Міхаіл Станюта, Анатоль Тычына, Андрэй Бембель, Май Даницыч, мая цешча Соф’я Гавраец-Крушынская... Але ў афіцыйнай прэсе пра гэта практычна не гаварылася.

туры, чырвонадрэўшчыкі. У нас жа такі спецыялістаў пакуль было вельмі мала.

Што тут скажаш, працавалі яны якасна. Напрыклад, кроквы на іх дахах і зараз не патрабуюць замены. Ці драўляныя паўкруглыя вокны — гэта ж ювельная работа! Ну, а калі канкрэтна... Немцы ўдзельнічалі ў закладцы фундаменту і ўзвядзенні сцен ГУМа, пабудавалі большасць шлакаблочных баракаў, малапаварховыя шматкватэрныя жылыя дамы, удзельнічалі ў будаўніцтве трактарнага завода, Круглай плошчы, штаба БВА, жылы ў Горным завулку (раён Ваенных могілак) і гэтак далей. І што цікава: жыхары Мінска, асабліва чуллівыя, спадзілі нашы жанчыны, адносілі да ваеннапалонных вельмі ляльна. Абдорвалі іх кавалачкам пайкавага хлеба ці цукру, сухарамі, фруктамі. Нашы ахоўнікі глядзелі на гэта скрозь пальцы... Я заўсёды здзіўляўся вялікадушнасці нашых людзей, якія прайшлі фронт і партызанскія блака-

МУЗЕИ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 397 01 63 (эжурнайнае бюро)
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст."
Выставы:
■ Выставачны праект "Чаму Ты Мяне пакінуў?", які рэпрэзентуе самую трагічную і таямнічую падчас усяго евангельскага апавядання падзею — распяцце Ісуса Хрыста — да 13 чэрвеня.
■ "Фердынанд Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Віртуальная выстава твораў Вітала Чарнабрысава "Вангогісты Гаген".
■ Віртуальная выстава "Акварэльныя медытацыі Вячаслава Паўлаўца".
Са збору Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ."

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 358 88 78
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".
■ Выстава мастацкай фатаграфіі "У пейзажу няма дрэннага надвор'я" Ірыны Савосінай — да 8 чэрвеня.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА Ў В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянныя экспазіцыі.
■ Выстава "Повязь часоў",

якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ **Займальныя майстар-класы** па саломаллячэнню, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00. Папярэдні запіс абавязковы.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Някрасава, 3
Тэл.: 399-09-79
Час працы: серада-нядзеля цз 12:00 да 20:00
■ **І Дзіцячае міжнароднае біенале** — да 13 чэрвеня.
■ Выстава жывапісу Алены Шлегель "Калекцыя ілюзій" — да 4 ліпеня.
■ Выстава дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Алы Непачаловіч "Патаемнае" — да 4 ліпеня.
■ Выстава фатографіі Вячаслава Бахметава "Сярэбраны альбом" — да 4 ліпеня.
■ Трэйца "Выстава скетчбукаў".
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 47
Тэл.: 242-78-14
Час працы: аўторак-нядзеля 12.00-20.00
■ Міжнародная выстава "Гравюра без межаў" — да 11 ліпеня.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Міжмузейны праект "Музейныя лабірынты. Час сямейных адкрыццяў" — да 23 мая.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПЛЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, +37529 190 31 49.

Палацавы ансамбль

■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выставачны праект "Захавальнікі" (куфры, шкатулкі, скрыні) — да 20 верасня.
■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальныя цырыманіялі нясвіжскага двара". У складзе пастаяннай экспазіцыі.
■ Выставачны праект "Адбіткі часу і веры" — да 30 чэрвеня.
Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці
Вул. Гейсіка, 1.
■ Выстава работ Аксаны Аракчэвай "Зямля красуе добрымі людзьмі" — да 15 ліпеня.
Ратуша
г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
■ Пастаянная экспазіцыя.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.

Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.

■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
■ Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У госці да Пана Каханку".
■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"

Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".
Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".
Праспект Незалежнасці, 44.
Вуліца Валадарскага, 16.

кіёскі "Белсаюздрук"

ст.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча.
Праспект Пераможцаў, 5.
Вуліца Рабкораўская, 17.
Праспект Незалежнасці, 68, В.
Вуліца Лабанка, 2.

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМЯШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ Ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА" звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

"Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".
■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дзвюх "Інтрыгі Купідона".
■ Музейныя камунікатыўныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".
■ Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
■ Правядзенне вясельных цырыманіялі, святкаванне гадавіны вяселля.
■ Музейная фотоплацоўка.
■ Квэст "Таямніца двух куфраў".

ГАЛЕРЭІ

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс: 290 60 10.
■ Персанальны праект Канстанціна Селіханова "Унутраны назапашвальнік".
■ Выстава работ беларускіх мастакоў "Пакуль ніхто не бачыць".
■ Выстава работ Анастасіі Рыдлеўскай "Галасы".

"Амаль сур'ёзна" ад Нікуліна

У Беларускім дзяржаўным цырку распачаўся пракат новай праграмы "Амаль сур'ёзна". Прымеркавана яна да 100-годдзя з дня нараджэння народнага артыста СССР Юрыя Нікуліна.

Таццяна МАТУСЕВІЧ / Фота аўтара

Славуты артыст выступаў на манежы больш за 30 гадоў, а больш за 20 стаў на чале Маскоўскага цырка на Швэцкім бульвары. Зараз гэты цырк носіць імя Нікуліна, і яго артысты ўдзельнічаюць у прэм'еры ў Мінску разам з беларускімі, бразільскімі і украінскімі калегамі.

Дарэчы, праграму ініцыявалі менавіта ў нашым цырку.

Мінскія глядачы пабачаць дрэсіраваных коней, мядзведзяў, сабак. Апроч таго — бразільскае кола мужнасці, моташар. Выступаюць і эквілібрысты, акрабаты, паветраныя гімнасты, жанглеры і, вядома, клоўны. Гэты цэх, нагадаем, прадстаўляў і сам Нікулін.

Праграму "Амаль сур'ёзна" будзе паказваць да 1 жніўня. А ў залу, у адапведнасці з найноўшымі прывіламі, зацверджанымі Мінгарвыканкамам, прад'яцця не больш за 50 працэнтаў ад звычайнай колькасці білетаў.

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.
■ 22 — "Кошчын дом" (опера ў 2-х дзеях) П.Вальдгардта. Дырыжор — Дзмітрый Мацвіенка. Пачатак а 12-й.
■ 22 — "Вяселле Фігара" (опера ў 2-х дзеях) В.А.Моцарта. Дырыжор — Алег Лясун.
■ 22 — Канцэрт "На адным подыху". Камерная зала імя Л.П.Александровскай. Пачатак у 19.30.
■ 23 — "Спячая прыгажуня" (балет-феерыя ў 2-дзеях з пралагам і эпілагам) П.Чайкоўскага. Дырыжор — Мікалай Калядка.
■ 24 — Справаздачны канцэрт навучэнцаў Беларускай дзяржаўнай гімназіі-каледжа. Дырыжор — Алег Лясун.
■ 25 — Святочны канцэрт да Дня нараджэння тэатра.

Дырыжор — Іван Касцяхін.
■ 26 — "Жызэль, або Вілісы" (балет у 2-х дзеях) А.Адана. Дырыжор — Мікалай Калядка.
■ 27 — "Князь Ігар" (опера ў 2-х дзеях з пралагам і эпілагам) А.Барадзіна. Дырыжор — Іван Касцяхін.
■ 28 — "Рамэа і Джульета" (балет у 3-х дзеях) С.Пракоф'ева. Дырыжор — Уладзімір Авадок.
■ 29 — "Травіята" (опера ў 4-х дзеях) Дж.Вердзі. Дырыжор — Дзмітрый Мацвіенка.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
■ 22 — "Дапытлівае сланяня" Р.Кіплінга.
■ 23 — "Асцэрожна, Соня!" А.Усачова.
■ 29 — "Вясёлы Дарафей" (інтэрактыўная казка) Н.Гернет. Пачатак спектакляў аб 11-й.